

תורה אור • פרשת שמות • מאמר 6

הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל

הבאים: יעקב יכה שורש

המצוות הן זרעים: רצונו של ה', הטמון במעשים גשמיים ובאדמת ארץ ישראל, צומח לגילוי של אורו הנסתר והאין־סופי, שאין שום השגה יכולה להגיע אליו, אפילו בגן עדן. מצרים וכל גלות הן הזריעה שקודמת לפריחה.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/torah-ohr/shemos/6

הנקודה

המצוות הן זרעים: רצונו של ה', הטמון במעשים גשמיים ובאדמת ארץ ישראל, צומח לגילוי של אורו הנסתר והאין-סופי, שאין שום השגה יכולה להגיע אליו, אפילו בגן עדן. מצרים וכל גלות הן הזריעה שקודמת לפריחה.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר שואל מדוע ישעיהו מכנה את הירידה למצרים "השתרשות", ומדוע המדרש מייחס ליעקב "בריאה" ולשם הנעלה יותר ישראל את המדרגה הנמוכה יותר, "יצירה". התשובה מתחילה במצוות, שהזוהר מכנה לבושים, הגמרא פירות, והכתובים זריעה. רצונו של ה' שתהיה לו דירה בתחתונים מוסבר באמצעות האור המקיף שלו, סובב כל עלמין, המצוי בכל דבר אך נסתר. הברכות, ומעל לכול המצוות הגשמיות, מביאות אותו לידי גילוי. בדומה לזרע חסר טעם שמצמיח פירות רק באדמה פורייה, התפילין שעל הקלף מגלות אלקות רק כאשר יהודי מניח אותן, שכן ישראל, הנבדלים ביותר מכל הנבראים, וביטולם מגלה את מלכות ה', הם "ארץ חפץ". יעקב — יו"ד עקב — הוא השתרשות התורה והמצוות למטה; ישראל הוא הפריחה. התפילה, שמתחילה במרידות ומתחברת לשמחה באמצעות רחמיו של יעקב, ממשיכה זאת למטה. המרידות של מצרים הכינה את ישראל למתן תורה, והגלות של ימינו מכינה לתורה הפנימית שלעתיד לבוא. "בריאה" היא החומר שנוצר למטה; "יצירה" היא הצורה שצומחת ממנו.

מבנה

1	השאלות	2-11
	מדוע הכניסה למצרים היא "השתרשות", ומדוע נאמר "בריאה" על יעקב ו"יצירה" על ישראל הנעלה ממנו? הנשמות יורדות כדי לקיים מצוות, והעולם נברא בשביל ישראל, "ראשית תבואתו".	
2	המצוות כלבושים, פירות וזריעה	5-31
	הזוהר מכנה את המצוות לבושים לנשמה, הגמרא מכנה אותן פירות, והפסוקים מכנים אותן זריעה; רצונו של ה' שתהיה לו דירה בתחתונים הוא המפתח.	
3	שני אורות ומאה ברכות	8-61
	ממלא כל עלמין מחיה את העולמות בגלוי; סובב כל עלמין מצוי בהם אך נסתר. הברכות — ברוך מלשון בריכה — מביאות אותו לידי גילוי, ורק ישראל יכולים לעשות זאת.	
4	משל הזריעה	11-91
	המצוות הגשמיות דומות לזרע חסר טעם שצומח לפני; התפילין מגלות אלקות רק כאשר יהודי מניח אותן, כי ישראל הם "ארץ חפץ".	
5	מלכות ויראת הכלה	13-121
	אין סוף אינו משתנה בעקבות הבריאה; העולמות קיימים באמצעות המלכות, שמתגלית במידה הרבה ביותר כאשר נבראים נפרדים מתבטלים. יראת ישראל, כיראת כלה, נעשית אור.	

יעקב — יו"ד עקב — הוא רצון ה' שנזרע למטה במצוות, בצדקה ובתורה שנקלטת באדם; ישראל הוא הגילוי הבלתי מוגבל שצומח ממנו, ובייחוד "מי גן עדן".

התפילה ממשיכה גילוי זה למטה; היא מתחילה במרירות על הריחוק ובשמחה על הקשר של הנשמה עם ה', ויעקב מחבר ביניהן במידת הרחמים, הבריה התיכון.

מצרים הכינה למתן תורה והגלות מכינה לתורה הפנימית שלעתיד לבוא; "בריאה" היא החומר שנזרע למטה — יעקב — ו"יצירה" היא הצורה שצומחת ממנו — ישראל; והיראה צריכה לבוא תחילה.

זריעה (זריעה)

הדימוי המרכזי במאמר למצוות: רצונו של ה', שנזרע במעשים גשמיים, צומח לגילוי גדול לאין ערוך מהמעשה עצמו, כשם שזרע חסר טעם מצמיח פירות.

ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין

האור שמחיה בגלוי כל נברא, והאור האין־סופי המצוי בכל דבר אך נסתר; המצוות מביאות את האור הנסתר לידי גילוי.

ברוך מלשון בריכה

ברכה דומה לברכה שמימיה הנסתרים זורמים החוצה: היא ממשיכה את אור ה' מהנסתר לגילוי.

ארץ חפץ

ישראל הם האדמה שבה המצוות צומחות; אותו מעשה אינו מביא לגילוי בלעדיהם.

אין מלך בלא עם

מלכות ה' זקוקה לנבראים שחשים את עצמם נפרדים — עם מלשון עוממות; היא מתגלית במידה הרבה ביותר כאשר נבראים כאלה מתבטלים לפניו.

יעקב: יו"ד עקב

היו"ד, רצונו העליון של ה', יורדת אל ה"עקב", העולם הגשמי, באמצעות התורה והמצוות.

ישראל: לי ראש

הפריחה הגלויה, "לי ראש", שצומחת ממה שיעקב זרע.

חומר וצורה

"בריאה" כאן היא הבאת החומר לידי מציאות למטה — יעקב; "יצירה" היא הצורה והגילוי שצומחים ממנו — ישראל.

קטע 1 • 11-2

השאלות

1 הבאים ישרש¹ יעקב^{2,3,4} וציץ ופרח ישראל. הנה צייל השייכות⁵ בחיי השרשה לביאת מצרים. הנה כתיב כה אמר⁶ ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל כו'.

"הבאים ישרש יעקב וציץ ופרח ישראל" — "הבאים", יעקב יכה שורש, ישראל ינץ ופרח. כעת יש להבין כיצד בחינת ההשתרשות קשורה לירידה למצרים. נאמר: "כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל" וכו'.

המאמר פותח בפסוק מישעיהו, שלפי פירוש רש"י עוסק ביורדים למצרים: שם יעקב היכה שורש, וישראל ניצץ ופרח לעם. אדמו"ר הזקן שואל מדוע הירידה למצרים מתוארת כ"השתרשות", ומביא פסוק נוסף המצמיד את השמות יעקב וישראל לבריאה וליצירה.

אמר הקב"ה לעולם מי בראך יעקב בראך⁷ וישראל יצרך⁸. שנאמר בוראך יעקב ויוצרך ישראל. אמר הקדוש ברוך הוא לעולם: "מי ברא אותך? יעקב ברא אותך, וישראל יצר אותך", כפי שנאמר: "בוראך יעקב ויוצרך ישראל".

מדרש מפרש את דברי ישעיהו לא כמתייחסים לכך שה' ברא את יעקב, אלא לכך שיעקב ברא את העולם: ה' אומר לעולם שהוא נברא באמצעות יעקב ונוצר באמצעות ישראל. לפי פירוש זה, יעקב הוא "בוראו" של העולם וישראל הוא "יוצרו".

2 וצייל מה שביעקב נא' בריאה ובישראל נאמר יצירה. והלא בחיי ישראל הוא גדול מבחי' יעקב כו'. וצריך להבין מדוע נאמר "בריאה" על יעקב ו"יצירה" על ישראל. והרי מדרגת ישראל גבוהה ממדרגת יעקב וכו'.

בריאה היא מדרגה גבוהה מיצירה, וישראל הוא השם הנעלה יותר, שניתן ליעקב לאחר שגבר. לכאורה, המונח הגבוה יותר היה צריך להיאמר על ישראל, אך הפסוק מייחס את "בריאה" ליעקב.

הנה ידוע שירידי הנשמה לעוה"ז הוא בשביל היום לעשותם.¹⁰ ותכלית בריאת העולמות נאמר בראשית בשביל ישראל¹¹ שנקראו ראשי כמ"ש קדש ישראל להי¹² ראשית תבואתה.¹³

ידוע שירידת הנשמה לעולם הזה היא לשם "היום לעשותם". ועל תכלית בריאת העולמות נאמר "בראשית" — בשביל ישראל, שנקראו "ראשית", כמו שכתוב: "ישראל קדוש לה", ראשית תבואתו.

התשובה פותחת בעיקרון ידוע: הנשמה יורדת לעולם הזה כדי לקיים מצוות, "היום לעשותם". המדרש דורש את המילה הראשונה בתורה, "בראשית", במשמעות "בשביל ראשית" — כלומר, בשביל ישראל, שעליהם אומר ירמיהו שהם "ראשית תבואתו".

קטע 2 • 31-5

המצוות כלבושים, פירות וזריעה

3 ולהבין מהו השייכות לישראל¹⁴ להיוי ראשית תבואתו וגם מה הוא ענין התבואה למעלה כו'. הנה על

המצות נאמר בזהר

כדי להבין מה הקשר של ישראל לכך שהם "ראשית תבואתו", וכן מהי ה"תבואה" למעלה וכו': הנה, בזהר נאמר על המצוות

אם ישראל הם "ראשית" תבואתו של ה', הרי שמשוהו צריך לצמוח; לכן שואל אדמו"ר הזקן מהי ה"תבואה" הרוחנית הזאת. הוא פותח בדברי הזהר על המצוות.

שהם בחיי לבושין¹⁵ שכ"א¹⁶ מישראל צריך לקיים כל התרי"ג מצות לבד מצות המלך¹⁷ שהמלך הוא מוציא כל ישראל וכל המצות מחוייב¹⁸ כ"א לקיים

שהן בחינת לבושים, [ו] כל אחד ואחד מישראל צריך לקיים את כל תרי"ג המצוות, מלבד המצוות המוטלות על המלך, שכן המלך מוציא את כל ישראל ידי חובתן; ואילו את כל [שאר] המצוות כל אחד חייב לקיים.

הזהר מכנה את המצוות לבושים לנשמה. מכיון שכל מצווה יוצרת לבוש, כל יהודי חייב בכל תרי"ג המצוות, מלבד המצוות המוטלות על המלך בלבד, שקיומן על ידו נחשב לכל העם.

וצריך להיות בגלגול¹⁹ או בבחי עיבור בכדי שיהיה לבוש מן כל התרי"ג מצות²⁰ וכשחיסר²¹ מצוה אחת חיסר לבוש כו'.

ועליו לבוא בגלגול או בבחינת עיבור, כדי שיהיה לו לבוש מכל תרי"ג המצוות; וכשחסרה לו מצווה אחת, חסר לו לבוש וכו'.

נשמה שלא קיימה את כולן צריכה לשוב לעולם, בגלגול חדש או בהתחברות זמנית לנשמה של אדם אחר, כדי שלבושה יהיה שלם. מצווה חסרה פירושה לבוש חסר.

4 וע"י מעשה המצות נעשה לבוש בג"ע התחתון וע"י כוונת המצות נעשה לבוש בגן עדן העליון

באמצעות קיום המצוות נוצר לבוש בגן עדן התחתון, ובאמצעות הכוונה שבמצוות נוצר לבוש בגן עדן העליון.

הלבושים נוצרים משני צדדיה של המצווה. המעשה הגשמי יוצר לבוש בגן עדן התחתון, והכוונה שמאחוריו יוצרת לבוש בגן עדן העליון.

ולכן בקש משה ליכנס לארץ²² לקיים המצות התלוין בה²³ כו'. ובגמ' המשילו מעשה המצות לפירות גבי עגלה ערופה כו' שלא הניחוהו לעשות פירות.²⁴

לכן ביקש משה להיכנס לארץ, כדי לקיים את המצוות התלויות בה וכו'. ובגמרא השוו את קיום המצוות לפירות, בהקשר של עגלה ערופה וכו': [האיש שנהרג], שלא הניחו לו לעשות פירות.

מכיוון שכל מצווה מוסיפה לבוש, התחנן משה להיכנס לארץ ישראל, שבה יוכל לקיים את המצוות הנוהגות רק בה. הגמרא מכנה גם את המצוות "פירות": העגלה המובאת על רצח שלא פוענח מכפרת על קורבן שלא הניחו לו "לעשות פירות".

5 ופריך בגמ' מאי פירות אילימא בנים א"ה זקן וסריס לא לבעי עגלה ערופה והתורה לא חילקה.

והגמרא מקשה: "מה הם פירות? אם תאמר שהם בנים, אם כן זקן או סריס לא יצטרכו עגלה ערופה", ובכל זאת התורה לא חילקה.

הגמרא בוחנת את משמעותם של "פירות": אילו הכוונה הייתה לבנים, זקן או סריס, שכבר לא יהיו להם ילדים, לא היו צריכים כפרה כזאת. ובכל זאת התורה אינה מבחינה בין הנרצחים.

אלא מאי פירות מצות²⁵ כו'. וכן בלשון הפסוק נאמר זרעו לכם לצדקה²⁶ כו' אשריכם זורעי על כל מים²⁷ כו' זורע צדקות^{28,29} כו'

"אלא מה הם פירות? מצוות" וכו'. וכך גם בלשון הכתוב נאמר: "זרעו לכם לצדקה" וכו'; "אשריכם זורעי על כל מים" וכו'; "זורע צדקות" וכו'.

הגמרא מסיקה שה"פירות" הם מצוות. גם הכתוב והתפילה משתמשים בלשון זריעה ביחס למעשים טובים: "זרעו לכם לצדקה", "אשריכם זורעי על כל מים", ובברכת הבוקר: "זורע צדקות".

הרי נקי מעשה³⁰ המצות בשם זריעה. ולהבין זאת³¹ הנה ארז"ל נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים.^{32,33,34}

נמצא שעשיית המצוות נקראת בשם "זריעה". כדי להבין זאת, הנה אמרו חז"ל שהקדוש ברוך הוא התאוה שתהיה לו דירה בתחתונים.

לכן המצוות נקראות הן פירות והן זריעה. כדי להסביר זאת, אדמו"ר הזקן פונה למדרש שלפיו ה' התאוה לדירה בתחתונים, כלומר בעולם הזה הגשמי.

קטע 3 • 61-8

שני אורות ומאה ברכות

6 והנה לכאורה אינו מובן ענין דירה זו דהלא לית אתר פנוי מיניה.^{35,36} וכתוב הלא את השמים³⁷ ואת הארץ אני מלא כו'.

והנה, לכאורה, עניין הדירה הזאת אינו מובן, שהרי "אין מקום פנוי ממנו", ונאמר: "הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא" וכו'.

אם אין מקום פנוי מה' והוא ממלא את השמים ואת הארץ, קשה להבין מה פירוש הדבר שהוא זוכה ל"דירה" למטה. הרי הוא כבר נמצא בכל מקום.

אך הנה יש שני בחי' ממכ"ע ובחי' סוכ"ע. בחי' ממכ"ע נק' הבחי' המתלבש' בנבראים בגילוי להחיותם ואתה מחיה את כולם³⁸ ע"י בחי' אתה אותיות כו'.³⁹

אך יש שתי בחינות: בחינת ממלא כל עלמין ובחינת סוכב כל עלמין. ממלא כל עלמין הוא הכינוי לבחינה המתלבשת בנבראים בגלוי כדי להחיותם, ככתוב: "ואתה מחיה את כולם" — באמצעות בחינת "אתה", האותיות וכו'.

התשובה מבחינה בין שני סוגים של אור אלוקי. ממלא כל עלמין הוא האור שנכנס בכל נברא בגלוי ומחיה אותו; הפסוק "ואתה מחיה את כולם" נדרש באמצעות המילה "אתה", אותיות הדיבור שבהן ה' בורא.

7 ובחי' סוכ"ע הוא ג"כ בכל הנבראים אך הוא בבחי' העלם שאינו מתלבש בבחי' גילוי כו'. ולכן ארז"ל שחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום.⁴⁰ להמשיך מההעלם אל הגילוי.

גם בחינת סוכב כל עלמין נמצאת בכל הנבראים, אך היא בהעלם ואינה מתלבשת בהם באופן גלוי וכו'. לכן אמרו חז"ל שאדם חייב לברך מאה ברכות בכל יום, כדי להמשיך מן ההעלם אל הגילוי.

סוכב כל עלמין נמצא גם בכל נברא, אך הוא נסתר ואינו מתלבש בו בגלוי. חיובם של חז"ל לברך מאה ברכות בכל יום נועד להמשיך את האור הנסתר אל הגילוי.

8 וזהו בחי' ברוך בחי' בריכה^{41,42,43} שהיא מההעלם אל הגילוי ולהיות הברכה מבחי' העלם להיות הוי' בבחי' גלוי שהוא אותיות הוי"ה יו"ד צמצום⁴⁴ ה' התפשטות כו'.

וזהו עניין "ברוך", מלשון "ברכה", כלומר מעבר מן ההעלם אל הגילוי. הברכה נמשכת מן ההעלם, כדי שהוי' תהיה בגילוי; היינו, אותיות הוי': יו"ד — צמצום, ה"א — התפשטות וכו'.

"ברוך" נדרש מלשון "ברכה" — מקום שבו המים נאספים ונמשכים. גם הברכה ממשיכה את הנעלם אל הגילוי, כדי ששם הוי' יתגלה: הי"ד שלו מורה על צמצום והה"א על התפשטות.

אך ההמשכה מההעלם אל הגלוי הוא דוקא ע"י ישראל⁴⁵ וכמ"ש בית ישראל ברכו את ה'⁴⁶ הי'.

אך המשכת הדבר מן ההעלם אל הגלוי נעשית דווקא על ידי ישראל, ככתוב: "בית ישראל, ברכו את ה'".

רק ישראל יכולים להמשיך את האור הנעלם אל הגלוי. לכן הפסוק פונה דווקא אל "בית ישראל" ומצווה עליו לברך את ה'.

והיינו לפי שיש בכאו"א מישראל בכח למסור נפשו⁴⁷ כו' ולכן נאמר דוקא בית ישראל ברכו כו'.

והטעם הוא שבכל אחד ואחת מישראל יש בכוח למסור את נפשו וכו'. לכן נאמר דווקא: "בית ישראל, ברכו" וכו'.

כוחם נובע מן האפשרות הטמונה בכל יהודי למסור את נפשו לה'. משום יכולת נסתרת זו, דווקא בית ישראל נקרא לברך.

וזהו אלקינו דוקא וימי שנותינו שבעים שנה⁴⁸ כל שנה שס"ה ימים הכל הוא בכדי להמשיך ע"י מאה

ברכות הנ"ל מההעלם אל הגלוי ולעתיד יהיה תכלית הגלוי כי עין בעין יראו⁴⁹ כו':

וזהו "אלקינו" דוקא. "ימי שנותינו בהם שבעים שנה", ובכל שנה 365 ימים — כל אלה נועדו להמשיך, באמצעות מאה הברכות שהוזכרו לעיל, מן ההעלם אל הגלוי. ולעתיד יהיה הגלוי בתכלית השלמות, כי "עין בעין יראו" וכו'.

גם בנוסח הברכה נאמר דווקא "אלקינו": ההמשכה נעשית באמצעות ישראל. שבעים שנות חיים, שבכל אחת מהן 365 ימים, נועדו להמשיך מן ההעלם אל הגלוי באמצעות מאה הברכות שבכל יום, עד לגלוי השלם שיהיה לעתיד, כאשר "עין בעין יראו".

קטע 4 • 91-11

משל הזריעה

9 והנה המאה ברכות הנ"ל הוא בדבור אך ע"י מה יהיה ההמשכה מההעלם אל הגלוי הנה הוא ע"י מעשה

המצות⁵⁰ וכמשל הזריעה שרוב מיני זריעה הוא זרעוני גינה שאינם נאכלין

והנה, מאה הברכות שהוזכרו לעיל הן בדיבור. אך באמצעות מה תימשך ההמשכה מן ההעלם אל הגלוי? באמצעות מעשה המצוות, וכמשל הזריעה. רוב סוגי הזרעים הם זרעי גינה, שאינם נאכלים:

מאה הברכות הן מילים. ההמשכה השלמה יותר של הנעלם אל הגלוי נעשית באמצעות קיום המצוות בפועל, והאדמו"ר הזקן מסביר זאת באמצעות משל הזריעה: רוב הזרעים שזרעים הם זרעי גינה שאינם אוכלים.

שהוא רק גרעין שאין בו שום טעם מאכל וכשנזרע הגרעין בארץ ומתלבש בו כח הצומח שבארץ נצמח מזה פרי מאכל הגם שלא היה עצם הגרעין בחי מאכל כלל.

הם רק גרעין שאין בו טעם של מאכל כלל. אולם כאשר זורעים את הגרעין באדמה, וכוח הצמיחה שבאדמה מתלבש בו, צומח ממנו פרי מאכל, אף שהגרעין עצמו לא היה כלל בבחינת מאכל.

זרע כזה הוא גרעין חסר טעם, אך לאחר שקוברים אותו באדמה, כוח הצמיחה שבאדמה נכנס לתוכו וצומח ממנו פרי מאכל. הדבר שצומח ממנו שייך לסוג אחר מזה של הזרע עצמו.

10 וגם זרעוני תבואה הנאכלין אעפ"כ ע"י הזריעה נתוסף התבואה כהנה וכהנה וכו'. וכמו"כ הוא מעשה המצות שירדו ונתלכשו בדברים גשמיים

ואפילו בזרעי תבואה הנאכלים, בכל זאת, באמצעות הזריעה מתרבה התבואה פי כמה וכמה וכו'. כך גם מעשה המצוות, שירדו והתלכשו בדברים גשמיים,

גם זרעים שהם עצמם מאכל, כגון גרעיני תבואה, מתרבים פי כמה וכמה כאשר זורעים אותם. כך גם המצוות ירדו והתלכשו בדברים גשמיים.

כמו תפלין על קלף גשמי וציצית מצמר גשמי וכדומה בשאר המצות וכשאישי ישראל מניח אותם⁵¹ על ראשו נתהווה בחיי גלוי אלקותו קדש בחכמה והיה כי יביאך בבינה כו' וכמאמר הזוהר⁵² טלית⁵³ פריסו דמלכא כו'.

כגון תפילין על קלף גשמי וציצית מצמר גשמי, וכך גם בשאר המצוות. וכשאישי ישראל מניח אותן על ראשו, נוצרת בחינה של גילוי אלקותו: "קדש" בחכמה, "והיה כי יביאך" בבינה וכו'; וכמאמר הזוהר: "טלית פריסו דמלכא" וכו'.

התפילין נכתבות על קלף והציצית עשויה מצמר — חומרים גשמיים רגילים. ובכל זאת, כשיהודי מניח תפילין, מתגלה אלקות: שתי הפרשיות הראשונות שבהן, "קדש" ו"והיה כי יביאך", מקבילות לחכמה ולבינה, והזוהר מכנה את הטלית "פריסו דמלכא" — פריסת המלך.

11 וזהו דוקא כשאישי ישראל מניח אותם על ראשו משא"כ כשמונחים על השולחן לא נתהווה מזה שום גלוי כלל הגם שמצח האדם הוא ג"כ דבר גשם⁵⁴ כמו השולחן

וזה דווקא כאשר יהודי מניח אותם על ראשו. אבל כשהם מונחים על השולחן, לא נוצרת מכך שום התגלות, אף שגם המצח של האדם הוא דבר גשמי, כמו השולחן.

הצמיחה מתרחשת רק כאשר יהודי מניח את התפילין. כשהן מונחות על השולחן, הן אינן מגלות דבר, אף שהמצח אינו גשמי פחות מן השולחן.

וגם כשעכו"ם מניח אותם⁵⁵ לא יצמח מזה ג"כ שום גלוי כלל והיינו כמשל כח הצומח שבארץ שלא בכל מקום נצמח הפרי ובמדבר אינו נגדל צמחים כלל כמו"כ דוקא לישראל נאמר כי תהיו אתם לי ארץ חפץ.^{56, 57}

וגם כאשר עובד עבודה זרה מניח אותם, לא תצמח מכך שום התגלות. זה דומה למשל של כוח הצמיחה שבארץ: לא בכל מקום צומח פרי, ובמדבר לא צומחים צמחים כלל. כך גם נאמר דווקא לישראל: "כי תהיו אתם לי ארץ חפץ".

גם כאשר מי שאינו מיישראל מניח תפילין, אין דבר צומח מכך, שכן המצוות הללו לא ניתנו לו. כוח הצמיחה שבארץ פועל רק באדמה פורייה, ולא במדבר; וכך גם המצוות מצמיחות רק בישראל, שהנביא מכנה "ארץ חפץ".

קטע 5 • 121-13

מלכות ויראת הכלה

12 והיינו כידוע שבחיי א"ס נקי קדוש ומובדל אני הוי' לא שנית. ⁵⁸ ואתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא לאחר שנברא העולם כו'.

כלומר, כידוע, בחינת אין סוף נקראת קדושה ומובדלת: "אני, הוי', לא השתנית"; וכן "אתה הוא קודם שנברא העולם, ואתה הוא לאחר שנברא העולם" וכו'.

מדוע הדבר חייב להיות ישראל? משום שאין סוף מצד עצמו קדוש ונבדל לחלוטין: "אני, הוי', לא השתנית", והקב"ה הוא אותו דבר לפני הבריאה ואחריה, ולכן הבריאה אינה משנה מאומה לגביו.

והכל ירוממוך סלה. ושיוכל להתהוות עולמות הוא רק ע"י מלכותך מכ"ע ⁵⁹ אין מלך בלא עם ^{60, 61, 62} כו'. ישתבח שמך לעד ⁶³ כו'.

"והכול ירוממו אותך לעד". והתהוות העולמות אפשרית רק באמצעות "מלכותך, המלכות על כל העולמות"; "אין מלך בלא עם" וכו'. "יشتבח שמך לעד" וכו'.

העולמות יכולים להתהוות רק באמצעות מלכותו של הקב"ה, ו"אין מלך בלא עם". קטעי התפילה המצוטטים כאן מתארים את הקב"ה כנעלה מעל הכול וכמי שבראו משבחים אותו.

13 וכמשל ענין המלך שמהפך מיש לאין להיות הכל בטלים נגדו. וכמו"כ למעלה אין מלך בלא עם מלשון עוממות שהוא בחי' יש ונפרד להתהוות בבחי' בטול ואין וכמו במלאכים כתיב וצבא השמים לך משתחוים. ⁶⁴

כמו כמשל המלך, שהופך את נתיניו מיש לאין, כך שכולם בטלים לפניו. כך גם למעלה: "אין מלך בלא עם", מלשון "עוממות", שהיא בחינה של יש ונפרדות, כדי שיוכלו לבוא למצב של ביטול ואין. וכך גם במלאכים, שעליהם נאמר: "וצבא השמים לך משתחוים".

מלכותו של מלך גורמת לנתיניו להניח את חשיבותם העצמית לפניו. כך גם למעלה: את המילה "עם" קוראים כקשורה למילה "עוממות" — נבראים שחשים נפרדים מה'; מלכותו מתגלה כאשר נבראים כאלה בטלים לפניו, כמו המלאכים שמשתחוים לו.

אך מלאכים הם אינם בבחי' נפרד כ"כ ודוקא ישראל למטה שהם בתכלית בחי' עוממות ונפרד ושם הוא עיקר בחי' גלוי המלוכה ע"י בחי' הביטול מיש לאין ⁶⁵ כו'.

אבל המלאכים אינם נפרדים כל כך. דווקא ישראל שלמטה הם במדרגה הקיצונית ביותר של עוממות ונפרדות, ושם מתגלה עיקר המלכות, באמצעות הביטול מיש לאין וכו'.

המלאכים אינם נפרדים באמת, ולכן השתחוויותם מגלה יחסית מעט. ישראל כאן למטה, שחשים נפרדים יותר מכולם, מגלים את מלכות ה' במידה הרבה ביותר כשהם מבטלים את עצמם לפניו.

(משא"כ ברא כרעא דאבוה^{66, 67} ולא בבחי' מלך)⁶⁸ ולכן דוקא תהיו אתם ארץ חפץ⁶⁹ ששם עיקר גלוי הרצון והחפץ כו'.

(לא כך ב"ברא כרעא דאבוה" — "הבן הוא רגל אביו"; אין זה עניין של מלך.) לכן דווקא "תהיו אתם ארץ חפץ", כי בה מתגלים בעיקר הרצון והחפץ וכו'.

בן הוא כמו המשך של אביו — "רגל אביו" — ולכן היחס של אב לבנו אינו יחס של מלכות. ישראל נקראים "ארץ חפץ", משום שבהם מתגלים בעיקר רצונו וחפצו של ה'.

ועיי' ישראל דוקא במעשה המצות הגשמיים יוכל להתהוות בחי' צמיחה הנ"ל. וזהו אשה יראת⁷⁰ ה' היא תתהלל שהקב"ה נקי חתן.

ודווקא באמצעות ישראל, בקיום המצוות הגשמיות, יכולה להתהוות הצמיחה שנוכרה לעיל. וזהו "אשה יראת ה' היא תתהלל": הקדוש ברוך הוא נקרא חתן,

רק באמצעות ישראל ובאמצעות המצוות הגשמיות יכולה להתרחש הצמיחה שתוארה לעיל. הפסוק "אשה יראת ה' היא תתהלל" נקרא כמדבר על ה', החתן, ועל כלתו.

וכנס"י נקי בשם בחי' כלה בחי' אשה יראת ה' שהוא בחי' יראה וביטול. ועיי' היא תתהלל שנעשה בחי' הארה וגלוי מלשון בחלו נרו⁷¹ כו'.

וכנסת ישראל נקראת "כלה", בחינת "אשה יראת ה'", שהיא בחינת יראה וביטול. ועל ידי כך "היא תתהלל" — נוצרים הארה וגילוי, מלשון "בהילו נרו" וכו'.

כנסת ישראל היא הכלה, "האשה יראת ה'", המתאפיינת ביראה וביטול. על ידי כך "היא תתהלל" — מילה הנקראת כקשורה ל"בהילו נרו", כלומר, "כאשר האיר נרו": הביטול שלה נעשה מקור לאור ולגילוי.

קטע 6 • 14-19

יעקב משתרש, ישראל פורח

14 וזהו הבאים ישרש יעקב⁷² היינו השרשה למטה הוא בחי' המצות⁷³ שירדו מבחי' רצה"ע להתלבש בדברים גשמיים הוא בחי' יעקב יו"ד עקב.^{74, 75, 76}

וזהו [פירוש] "הבאים ישרש יעקב": ההשרשה למטה היא המצוות, שירדו מבחינת הרצון העליון כדי להתלבש בדברים גשמיים. זו בחינת יעקב — יו"ד עקב.

כעת מתבאר הפסוק הפותח. "השרשה" למטה היא המצוות, שירדו מרצונו העליון של ה' והתלבשו בדברים גשמיים; זו בחינת יעקב, ששמו נחלק ליו"ד ועקב.

בחי' יו"ד שירדה בבחי' עקב למטה.⁷⁷ ועיי' יציץ ופרח ישראל להיות בחי' צמיחה מההעלם אל הגילוי כו'.

בחנית היו"ד שירדה לבחינת עקב, למטה. ועל ידי כך יציץ ופרח ישראל — צמיחה מן ההעלם אל הגילוי וכו'.

היו"ד, המייצגת את המדרגה הגבוהה ביותר, יורדת אל ה"עקב", המדרגה הנמוכה ביותר, כאן למטה. על ידי כך יציץ ופרח ישראל: מה שהיה בהעלם צומח ומתגלה.

15 וזהו זורע צדקות מצמיח ישועות.^{78, 79} עיי' הזריעה בחי' המצות וצדקה שכ"א נותן הוא רק לזכותנו

וזהו [פירוש] "הוא זורע מעשי צדקה ומצמיח ישועות": הזריעה היא המצוות. והצדקה שכל אחד נותן נועדה רק להקנות לנו זכות,

בברכת השחר מתארים את ה' כמי ש"זורע מעשי צדקה" ו"מצמיח ישועות". הזריעה היא המצוות, והצדקה שכל אחד נותן נועדה רק לכך שה' יקנה לנו זכות.

כי בודאי הקב"ה בעצמו היה יכול לפרנסם ואינו אלא רק לזכותנו להיות מצמיח ישועות בחי' צמיחה מההעלם אל הגילוי עיי' מעשה המצות כנ"ל.

שהרי ודאי שהקב"ה היה יכול לפרנס את העניים בעצמו; הדבר נעשה רק כדי להקנות לנו זכות, וכך הוא "מצמיח ישועות" — צמיחה מן ההעלם אל הגילוי, באמצעות קיום המצוות, כפי שהוסבר לעיל.

ודאי שה' יכול לפרנס את העניים בעצמו; הוא מאפשר לנו לתת כדי שהזכות תהיה שלנו. הנתינה שלנו היא הזריעה שממנה "צומחות ישועות" — הגילוי יוצא מן ההעלם.

16 וזהו כוונת מאמר דהעי"ה לכל תכלה ראיתי קץ⁸⁰ רחבה מצותך מאד. שאין כוונתו על תאוות גשמיים

וזו כוונת דבריו של דוד המלך, עליו השלום: "לכל תשוקה ראיתי קץ; מצוותך רחבה מאוד". אין כוונתו לתאוות גשמיות,

דוד המלך אומר שראה קץ לכל תשוקה, ואילו מצוות ה' "רחבה מאוד". תחילה שולל אדמו"ר הזקן את האפשרות לפרש את התשוקה כתשוקה גשמית.

רק על בחי' השגות וכלות הנפש⁸¹ ל' כלתה נפשי⁸² כו' שהוא בבחי' קץ וגבול שלכל נשמה יש גבול להשגתה

אלא לבחינת ההשגה ולכיליון הנפש, מלשון "כלתה נפשי" וכו', שהיא בבחינת קץ וגבול, שכן לכל נשמה יש גבול להשגתה;

התשוקה מתייחסת להשגה הרוחנית של הנפש ולכמיהתה עד כלות הנפש, כפי שנאמר "כלתה נפשי". עם כל מעלתו, גם להשגות ולכמיהות האלה יש קץ, משום שהשגתה של כל נשמה מוגבלת.

משא"כ מצותך היא רחבה מאד היינו שבחיי מצותך היא רחבה בבחי' כלי קבול לקבל בחיי מאד בלי גבול שע"י מעשה המצוי יוכל לצמוח בבחי' גלוי בלי גבול.

ואילו "מצוותך רחבה מאד" — כלומר, מצוותך רחבה ככלי קיבול לקבל את בחינת ה"מאד", שהיא בלי גבול; שכן באמצעות קיום המצוות יכולה לצמוח התגלות בלי גבול.

לעומת זאת, המצווה "רחבה" דיה כדי לקבל את בחינת ה"מאד", שהיא בלי גבול. באמצעות מעשים גשמיים יכולה לצמוח התגלות בלי גבול.

17 וזהו רחבה מצותך מאד. וזהו אשריכם זורעי על כל מים^{83,84} שכל בחיי השגות שבג"ע העליון וג"ע התחתון נק' בשם מים

וזהו "מצוותך רחבה מאד". וזהו [הפירוש של] "אשריכם זורעי על כל מים": כל דרגות ההשגה שבגן עדן העליון ובגן עדן התחתון נקראות "מים",

הדבר מבאר גם את "אשריכם זורעי על כל מים". כל ההשגה שהנשמות נהנות ממנה בגן עדן העליון ובגן עדן התחתון נקראת "מים".

כמ"ש ונהר יצא מעדן⁸⁵ כו' משא"כ מעשה המצות נעשה זריעה על כל מים למעלה מעלה מבחי' מים כנ"ל.

כמו שכתוב "ונהר יוצא מעדן" כו'. ואילו קיום המצוות נעשה זריעה "על כל מים" — למעלה מעלה מבחינת המים, כפי שהוסבר לעיל.

הדימוי נובע מן הנהר היוצא מעדן להשקות את הגן. זריעת המצוות היא "על כל מים", למעלה מכל דרגה של השגה בגן עדן.

18 וכמו"כ ע"י לימוד התורה שירדה ג"כ להתלבש בענינים גשמיים נעשה ג"כ מזה בחיי צמיחה ולכן ארז"ל אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.⁸⁶

כך גם באמצעות לימוד התורה, שירדה אף היא להתלבש בענינים גשמיים, נוצרת צמיחה. לכן אמרו חז"ל: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו".

גם לימוד התורה ירד לעסוק בנושאים גשמיים, ולכן גם הוא מביא לצמיחה. מכאן הדברים הנשמעים בעולם העליון: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו".

ולכאורה הוא תמוה והלא למעלה אין נצרך שם כלל הדבור גשמי אלו מציאות⁸⁷ וכדומה. רק שלהיות בחיי צמיחה הנ"ל צריך להיות דוקא נשרש ונקלט בארץ ואז יוכל לצמוח.

לכאורה הדבר תמוה: למעלה אין כלל צורך בדיבור גשמי, כגון "אלו מציאות" וכדומה. אלא שכדי שתתרחש הצמיחה האמורה, [הזרע] צריך להיות דווקא מושרש ונקלט בארץ, ורק אז הוא יכול לצמוח.

הדבר נראה מוזר, שכן בעולם העליון אין צורך בדיונים גשמיים, כגון הלכות מציאה. התשובה היא שוב באמצעות המשל: זרע צומח רק כשהוא מושרש ונקלט בארץ.

כמו"כ כשנקלט אצלו בחי התורה בבחי קליטה ממש להיות תלמודו בידו דוקא אזי נעשה מזה בחי צמיחה גלוי רב למעלה הרבה מבחי ההשגות שבג"ע ששם הוא רק נהנין מזיו השכינה⁸⁸ כו'.

כך גם כשהתורה נקלטת בו בקליטה ממשית, כך ש"תלמודו בידו" דווקא, נוצרת מכך צמיחה — גילוי רב, הנעלה בהרבה מבחינת ההשגות שבגן עדן, ששם רק "נהנים מזיו השכינה" וכו'.

כאשר התורה נקלטת באדם באמת, כך ש"תלמודו בידו", היא מביאה לצמיחה — לגילוי הנעלה בהרבה מההשגה שבגן עדן, שבו הנשמות רק "נהנים מזיו השכינה".

19 וזהו ישרש יעקב שהיא ע"י בחינת שרישה וקליטה בחי יעקב שהוא בחי תורה ויקם עדות ביעקב⁸⁹ כו' תתן אמת ליעקב⁹⁰ כו' ואין אמת אלא תורה^{91,92} כו'.

וזהו "יעקב ישריש": הדבר נעשה באמצעות בחינת ההשתרשות והקליטה — בחינת יעקב, שהיא בחינת התורה: "הקים עדות ביעקב" וכו'; "תיתן אמת ליעקב" וכו'; ו"אין אמת אלא תורה" וכו'.

יעקב מייצג את התורה: ה' "הקים עדות ביעקב" ונתן "אמת ליעקב", ו"אין אמת אלא תורה". לכן "יעקב ישריש" פירושו שהתורה והמצוות משתרשות ונקלטות למטה.

הנה עי"ז יציץ ופרח ישראל בבחי גלוי בחי לי ראש כו' כנודע. וזהו ומלאו פני תבל⁹³ תנובה.

על ידי כך "יציץ ופרח ישראל", באופן גלוי — בחינת "לי ראש" וכו', כידוע. וזהו "ומלאו פני תבל תנובה".

מתוך השתרשות זו "יציץ ופרח ישראל", ובכך מתגלה בחינת ישראל, שאותיותיה הן "לי ראש". הפסוק ממשיך: הם "ימלאו את פני העולם בתנובה".

תנובה הוא ענין הפרי גם תנ"ו ב"ה (להיות נקלט) בבחי תבל שהוא בחי כנ"י הנק' ארץ חפץ להיות נקלט ונשרש בה בבחי גלוי הוא ע"י בחי יעקב וישראל הנ"ל:

"תנובה" פירושה פרי; וכן אפשר לקרוא "תנו בה" — הניחו בתוכה, כדי שייקלט — בבחינת תבל, שהיא בחינת כנסת ישראל, הנקראת "ארץ חפץ". הדבר נועד להיקלט ולהשתרש בה באופן גלוי, וזאת באמצעות בחינות יעקב וישראל האמורות לעיל.

"תנובה", כלומר תוצרת, נקראת גם "תנו בה": הניחו בתוכה. המצוות ניתנות בתבל, העולם, שפירושו כנסת ישראל, "ארץ חפץ", כדי שייקלטו וישתרשו בה ואז יתגלו. הדבר נעשה באמצעות יעקב וישראל.

קטע 7 • 201-23

תפילה: מרירות, שמחה ורחמים

20 אך כדי שיומשך בחי יעקב וישראל הנ"ל צ"ל ג' בחי שהוא בחי אברהם יצחק ויעקב כי תפלות אבות

תקנום.⁹⁴

אך כדי שהבחינות של יעקב וישראל שהוזכרו לעיל יימשכו, דרושות שלוש בחינות: אברהם, יצחק ויעקב, שהרי "תפילות אבות תיקנום".

המשכת הבחינות של יעקב וישראל דורשת את שלושת האבות — אברהם, יצחק ויעקב — הקשורים לתפילה, שכן חז"ל אומרים שהאבות תיקנו את התפילות.

וזהו ענין התפלה שמבקשים ברוך אתה הוי' מההעלם אל הגילוי כוי' כנודע. אך צריך להיות מקודם בחי מרירות על הריחוק מאלקות בתכלית.

וזהו ענין התפילה, שבה אנו מבקשים: "ברוך אתה הוי'" — [להמשיך] מן ההעלם אל הגילוי וכו', כידוע. אך תחילה צריכה להיות מרירות על הריחוק המוחלט מאלקות.

במילות התפילה "ברוך אתה הוי'" אנו מבקשים שהנסתר יימשך אל הגילוי. אולם התפילה צריכה להתחיל במרירות על הריחוק המוחלט שלנו מאלקות.

21 וכמאמר מים תחתונים בוכין⁹⁵ כוי'. להתבונן בגדולת ה' ברוך שאמר^{96,97} כוי' שבאמירה אחת נתהוו כל

העולמות וכו'

וכמאמר: "המים התחתונים בוכים" וכו'. [על האדם] להתבונן בגדולת ה', "ברוך שאמר" וכו': שבאמירה אחת נבראו כל העולמות וכו',

המים התחתונים "בוכים" על שהם רחוקים מה', ועל האדם לחוש כך גם הוא. הוא מתבונן בגדולת ה': כפי שנאמר בברכה "ברוך שאמר", כל העולמות נבראו באמירה אחת.

ושכדאי כל יסורי גיהנם כוי' וכמארז"ל מוטב דלידייניה⁹⁸ וליתי לעלמא דאתי להיות נהנין מזיו השכינה.⁹⁹

ושכדאי לסבול את כל ייסורי גיהנום וכו', וכמאמר רבותינו זיכרונם לברכה: "מוטב שיידון ויבוא לעולם הבא", כדי להתענג מזיו השכינה.

הוא גם מתבונן בכך שהתענוג מהמצאותו של ה' שווה את כל ייסורי גיהנום, כדברי חז"ל: "מוטב שיידון ויבוא לעולם הבא". מחשבות כאלה מעוררות בו מרירות על ריחוקו בהווה.

22 ועייז יתמרמר נפשו מאד על ריחוקו בתכלית. אך בכי תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה מסטרא דא. היינו שבאמת מצד הגוף הוא רחוק בתכלית.

באמצעות זאת תתמרמר נפשו מאוד על ריחוקה המוחלט. אך "הבכי תקוע בלבי מצד זה, והשמחה מצד זה". כלומר, לאמיתו של דבר, מצד הגוף הוא רחוק לחלוטין;

התבוננות זו מעוררת באדם מרירות על ריחוקו. ובכל זאת, המאמר בארמית מתאר בכי התקוע בצד אחד של הלב ושמחה בצדו האחר: מצד הגוף, האדם אכן רחוק לחלוטין מה'.

אך מצד נש"י יש בחי' שמחה רבה לשמוח בה' בשמחה של מצוה שהוא מבחי' מהותו ועצמותו כביכול למעלה מבחי' סוכ"ע כו'.

אך מצד נשמות ישראל יש שמחה גדולה, לשמוח בה' בשמחה של מצווה, שמקורה בבחינת מהותו ועצמותו, כביכול, למעלה מבחינת סובב כל עלמין וכו'.

מצד הנשמה, לעומת זאת, האדם יכול לשמוח בה' בשמחה של מצווה. שמחה זו נובעת מעצמותו ממש של ה', והיא למעלה אפילו מסובב כל עלמין.

אך עיי מה נתחברו בחי' שני הפכים האלו בתכלית בכיה וחדוה כו'. הנה הוא עיי בחי' יעקב שהוא **בחי' רחמנות**¹⁰⁰

אך כיצד מתחברות שתי הבחינות ההפוכות הללו בתכלית — בכי ושמחה וכו'? הדבר נעשה באמצעות בחינת יעקב, שהיא בחינת רחמים,

בכי ושמחה הם הפכים גמורים. המחבר ביניהם הוא יעקב, שמידתו היא רחמים.

וכמאמר ברחמיך הרבים רחם עלינו ועיי בחי' רחמנות כנ"ל יוכל להיות בחי' שמחה של מצוה שהוא בחי' גילוי כו' כנ"ל.

וכמאמר: "ברחמיך הרבים רחם עלינו". ובאמצעות מידת הרחמים, כנזכר לעיל, יכולה להיות שמחה של מצווה, שהיא בחינת גילוי וכו', כנזכר לעיל.

הרחמים, כמו בתפילה "ברחמיך הרבים רחם עלינו", מחברים בין המרירות לשמחה. באמצעותם יכולה לבוא שמחת המצווה, שהיא בחינת גילוי.

23 וזהו הקל קול יעקב^{101, 102} וכמשל הקול שהוא גי' גילוי ההעלם והקול נעשה עיי גי' בחי' אש ומים

וזהו [פירוש] "הקול הוא קולו של יעקב". כך גם במשל הקול, שהוא גילוי של מה שהיה מכוסה; והקול נוצר באמצעות שלושה יסודות: אש ומים,

"הקול הוא קולו של יעקב": הקול מגלה את מה שנסתר בתוך האדם. הוא נוצר משלושה יסודות, ושני הראשונים הם אש ומים.

שהם דברים הפכיים ובחיי הרוח הוא הממוצע ומחברו כמו"כ להיות בחיי גילוי מעשה המצות למטה הוא ג"כ ע"י בחיי יעקב בחיי רחמנות כנ"ל

שהם יסודות הפוכים, והרוח היא הממוצעת ביניהם ומחברת אותם. כך גם גילוי קיום המצוות למטה נעשה באמצעות בחינת יעקב, בחינת הרחמים, כפי שנתבאר לעיל.

אש ומים הם הפכים, והרוח, היסוד השלישי, נמצאת ביניהם ומחברת אותם. כך גם הגילוי שהמצוות מביאות למטה נעשה באמצעות יעקב, בחינת הרחמים, המחברת בין הפכים.

ולכן נק' יעקב בריח התיכון¹⁰³ שמבריח מן הקצה¹⁰⁴ העליון אל הקצה התחתון כו' לחבר הקרשים שלא יתפרדו והיו לאחדים¹⁰⁵ כו'.

לכן יעקב נקרא "בריה התיכון", העובר מן הקצה העליון אל הקצה התחתון וכו', כדי לחבר את הקרשים שלא ייפרדו, "והיו לאחדים" וכו'.

יעקב נקרא "בריה התיכון" של המשכן, שעבר דרך כל הקרשים מקצה לקצה והחזיק אותם יחד כדי שלא ייפרדו. בדומה לבריה הזו, יעקב מחבר את המדרגה העליונה ביותר עם הנמוכה ביותר.

קטע 8 • ו' 24-25

מצרים, גלות והתשובה

24 וזהו הבאים ישרש יעקב. היינו שבכדי שיקבלו ישראל התומ"צ¹⁰⁶ שהוא בחיי יעקב וישראל כו' ולהיות פכ"פ דבר¹⁰⁷ ה' כו' באו מקודם למצרים שהוא בחיי המרירות כו' בחומר ובלבנים¹⁰⁸ כו'.

וזהו "הבאים" — יעקב יכה שורש". כלומר, כדי שישראל יקבלו את התורה והמצוות, שהן הבחינות של יעקב וישראל וכו', וכדי שיהיה "פנים אל פנים" ה' דיבר" וכו', הם באו תחילה למצרים, שהיא בחינת מרירות וכו', "בחומר ובלבנים" וכו'.

הפסוק הפותח מוסב כעת על מצרים עצמה. כדי שישראל יקבלו את התורה והמצוות, את הבחינות של יעקב וישראל, וישמעו את דבר ה' "פנים אל פנים" בסניג, היה עליהם לבוא תחילה למצרים ולהתנסות במרירות של "חומר ובלבנים".

ואח"כ קבלו התורה להיות ישרש יעקב ופרח¹⁰⁹ כו' וזה היה במצרים בכדי לקבל את התורה בגשמיות בבחי' חיצוניות.

ואחר כך קיבלו את התורה, כדי ש"יעקב יכה שורש; [ישראל] ינץ ויפרח" וכו'. והדבר היה במצרים, כדי לקבל את התורה בגשמיות, בבחינת חיצוניות.

רק לאחר מכן קיבלו את התורה, כדי שיעקב יכה שורש וישראל ינץ ויפרח. הירידה למצרים הכינה אותם לקבל את התורה בצורה גשמית, בבחינת החיצוניות.

25 וגם עתה בגלות ושעבוד פרנסה הוא ג"כ בכדי שלעתיד יוכלו לקבל בחיי פנימיות התורה להיות עין

בעין יראו¹¹⁰ כו'.¹¹¹

וגם עכשיו, בגלות ושעבוד הפרנסה, הדבר הוא גם כדי שבעתיד יוכלו לקבל את פנימיות התורה, ואז "עין בעין יראו" וכו'.

הגלות הנוכחית והעול של הפרנסה ממלאים אותה מטרה שמילאה מצרים. הם מכינים את ישראל לקבל בעתיד את פנימיות התורה, כאשר "עין בעין יראו".

וזהו בוראך יעקב¹¹² ויוצרך ישראל¹¹³ כמ"ש יוצר אור ובורא חשך.¹¹⁴ היינו שבכל דבר יש בחי' חומר וצורה.

וזהו "בוראך יעקב ויוצרך ישראל", כפי שכתוב: "יוצר אור ובורא חשך". כלומר, בכל דבר יש חומר וצורה.

השאלה הפותחת, מדוע יעקב מכונה "בורא" וישראל "יוצר", נפתרת כעת באמצעות הפסוק "יוצר אור ובורא חשך", שבו "בורא" קשור לחושך ו"יוצר" לאור. כל דבר מורכב מחומר ומצורה.

ובחי' בריאת החומר שירדה למטה הוא בחי' יעקב ויוצרך הוא בחי' הצורה וגילוי הוא בחי' ישראל כנ"ל.

בריאת החומר, שירד למטה, היא בחינת יעקב; ו"יוצרך" הוא הצורה והגילוי, שהם בחינת ישראל, כאמור לעיל.

כאן "בריאה" פירושה הבאת החומר לידי קיום — החומר החשוך שירד למטה; זו בחינת יעקב. "יצירה" מעניקה צורה וגילוי — האור; זו בחינת ישראל, וכך מתיישבת השאלה מתחילת המאמר.

וזהו ענין מארז"ל כל שיראת חטאו קודמת¹¹⁵ לחכמתו חכמתו מתקיימת¹¹⁶ היינו להיות חכמתו מתקיימת בבחי' צמיחה כנ"ל צ"ל מקודם בחי' יראת חטאו כו' וכמבואר למעלה אשה יראת¹¹⁷ ה' דוקא היא תתהלל כו':

וזהו פירוש דברי חז"ל: "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת". כלומר, כדי שחכמתו תתקיים באופן של צמיחה, כפי שהוזכר לעיל, צריכה להקדים לה יראת חטא וכו'; וכפי שהתבאר למעלה: דווקא "אשה יראת ה' היא תתהלל" וכו'.

המשנה מלמדת שהחכמה מתקיימת רק כאשר יראת החטא קודמת לה. במונחי המאמר, החכמה "מתקיימת" וצומחת כמו זרע שנשתל רק לאחר ההכנה של יראה, כפי שנאמר: "אשה יראת ה' היא תתהלל".

בעבודה

המאמר מלמד שלפני התפילה ראוי לאדם לחוש מרירות על ריחוקו מה', תוך התבוננות בגדולת ה', ובה בעת לשמוח בקשר של הנשמה עם ה'; רחמיו של יעקב מחברים בין השתיים. המצוות הגשמיות, הצדקה והתורה שהאדם קולט לתוכו באמת הן זרעים של גילוי, ויראת חטא צריכה להקדים את החכמה כדי שזו תתקיים. הגלות והעול של הפרנסה הם עצמם הכנה לגילוי פנימיות התורה.

שאלות לשיחה

1. מדוע זרע חסר טעם הוא משל מתאים יותר למצוות מתבואה שכבר ראוייה לאכילה?
2. המאמר אומר שתפילין המונחות על שולחן אינן מגלות דבר, אף שגם המצח הוא גשמי. מה, אם כן, הופך את המעשה לפורה?
3. מדוע מלכות ה' מתגלה יותר באמצעות ישראל, שחשים את עצמם נפרדים, מאשר באמצעות המלאכים?
4. איך יכולים בכי ושמחה לשכון בלב בעת ובעונה אחת, ואיך הרחמים מחברים ביניהם?
5. איך ההסבר שלפיו "בריא" היא יצירת החומר עונה על השאלה מדוע יעקב נקרא בורא וישראל יוצר?

הערות

Those who came, whom Jacob caused to take root Do you not know what I did at first? Those who came to Egypt which Jacob caused to take root, flourished and blossomed there .until they filled the face of the world with fruitage

On Your Way (Public Domain) • The Judaica Press complete Tanach with Rashi, translated by A. J. Rosenberg (CC-BY)

5 ציל השייכות

ההערה מפנה למאמרים אלה העוסקים בשאלה כיצד ההשתרשות קשורה לירידה למצרים.

הערת קה"ת

ראה ד"ה הבאים תש"ל, תשל"ט ותשמ"ו.

6 כה אמר ה' בוראך יעקב

"כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל". לפי פשוטו, ה' הוא בוראו של יעקב; בהמשך המאמר הוא קורא את הפסוק לאור המדרש.

Isaiah 43:1 ישעיהו מ"ג:א

וְעַתָּה כֹּה־אָמַר ה' בְּרָאךְ יַעֲקֹב וַיִּצְרֶךְ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי־יִצְחָק כִּי גִאֲלִיתִיךָ קִרְאֲתִי בְשֵׁמִי לִי־אֵתָּה:

But now thus saith the L-RD that created thee, O Jacob, And He that formed thee, O Israel: Fear not, for I have redeemed thee, I have called thee by thy name, thou art Mine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י מג, א.

7 אמר הקב"ה לעולם מי בראך יעקב בראך

ההערה מפנה לאור התורה על שמות כמקור למדרש זה, במדרש רבה על בחוקות.

הערת קה"ת

במ"ר פ' בחוקות פט"ו גבי ד"א וזכרתי את בריתי יעקב. — אוה"ת שמות ע' עח. וראה ילקוט שמעוני לנ"ך רמז תנב.

8 מי בראך יעקב בראך וישראל יצרך

במדרש על "וזכרתי את בריתי יעקב" אומר ה' לעולמו: "מי בראך? יעקב בראך", והוא מפרש את ישעיהו מג, א כך: "בוראך — יעקב; יוצרך — ישראל". המאמר שואל מה פירוש הדבר ומדוע המונחים מתחלקים כך.

Vayikra Rabbah 36:4 ויקרא רבה ל"ו:ד'

פסוקה 2

9 והלא בחי ישראל הוא גדול מבחי יעקב כו'

ההערה מציינת שמעלתו של ישראל ברורה: השם יעקב קשור לאחיותו בעקב עשו, ואילו השם ישראל קשור לכך שנאבק עם ה' ועם אנשים וגבר; גם השמות מרמזים על כך — יעקב כרמו ליו"ד ועקב, וישראל כרמו ל"לי ראש".

הערת קה"ת

"וכמובן גם מפשטות הענינים דהשם יעקב הוא ע"ש וידו אוזות בעקב עשו [תולדות כה, כו] משא"כ ישראל הוא ע"ש כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל [וישלח לב, כט] ובפרט ע"פ הרמזים שבשמות אלו דיעקב הוא אותיות יו"ד עקב וישראל אותיות לי ראש" — ד"ה הבאים תשל"ט (מהנחה בלתי מוגה).

פסוקה 1

1 הבאים ישרש

המאמר מסביר מדוע פסוק זה נכלל בהפטרות פרשת שמות: הפרשה כולה מספרת על הירידה הממשית למצרים ועל הגלות במצרים, וההפטרות מגלה שדווקא באמצעותה "ישראל יציץ ופרח".

הערת קה"ת

הפטרות פ' שמות ע"פ מנהג אשכנז, וכ"ה מנהג חב"ד. "מה שפסוק זה הוא בהפטרות דפ' שמות, דכללות ענין פרשה זו הוא ענין הבאים מצרימה כפשוטו גלות מצרים וע"ז מגלה ההפטרות שע"ז דוקא יהי יציץ ופרח ישראל" — ד"ה הבאים תשל"ט. ד"ה זה נזכר בלקו"ת אחרי כו, ב.

2 הבאים ישרש יעקב

שני תמלולים נוספים של המאמר נדפסו שם.

הערת קה"ת

ב' הנחות אחרות במאמרי אדה"צ נביאים ע' פג. וע' צד. ובתוס' הגהות וביאורים באוה"ת שמות כרך א ע' עז. כרך ז ע' ב'תקלב. ב'תקלט. הנחה אחרת מהמאמר ובהגהות אחרות בכרך ח ע' ב'תתנד. קיצורים נדפסו שם ע' ב'תתסב. וראה גם ד"ה זה בסה"מ הנחות תרט"ו מהצ"צ ע' נד. ובמ"מ לשם. וע' קפו. נזכר בלקו"ת אחרי כו, ב. ראה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר זי"ע. ראה ד"ה זה במאמרי אדה"א שמות כרך א ע' א שמיסוד על מאמר זה. במאמרי אדמו"ר הצ"צ הנחות תר"ד-תרט"ו ע' נד מיסוד על מאמר זה. חלק מהמאמר בד"ה קדש ישראל תרמ"א ע' יח. לד"ה זה ראה הבאים ישרש תשל"ח. תשל"ט. תשמ"ג. תשמ"ח (נדפס בסה"מ מלוקט ח"ד ע' קכה ואילך). פלח הרמון שמות ע' כא.

3 הבאים ישרש יעקב

"הבאים, יעקב ישרש; ישראל יציץ ופרח, ומלאו פני תבל תנוכה". פסוק הפתיחה של המאמר, שאותו הוא מפרש כירידה למצרים המביאה לצמיחה.

Isaiah 27:6 ישעיהו כ"ז:ו'

הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב וַיִּצְיץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֶל תְּנוּכָה:

In days to come shall Jacob take root, Israel shall blossom and bud; And the face of the world shall be filled with fruitage

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י כז, ו. ופרש"י הלא ידעם מה עשית בראשונה הבאים למצרים אשר השריש יעקב צצו ופרחו שם עד אשר מלאו פני תבל, עכ"ל. — אוה"ת שמות ע' עז. ובד"ה זה תשל"ט (מהנחה בלתי מוגה): "כפירוש רש"י והטעם שבוחר בפירוש רש"י ואינו מפרש כפשטני המקרא [תיב"ע] (הובא באוה"ת שמות כרך ז ע' ב'תקלב), ראב"ע, רד"ק ומצו"ד עה"פ שם — הערת המו"ל [שם] דפ"י הבאים הם בימים הבאים, כי לפי פ"י זה הרי המקרא קצר הוא והול"ל בימים הבאים".

4 הבאים ישרש יעקב

רש"י מסביר שהכוונה היא לאלה שבאו למצרים, שיעקב השריש אותם, והם הציצו ופרחו שם עד שמילאו את העולם. המאמר הולך בעקבות פירוש זה, וקושר את הפסוק לירידה למצרים.

Rashi on Isaiah 27:6 רש"י על ישעיהו כ"ז:ו'

הבאים ישרש יעקב. הלא ידעתם מה עשיתי בראשונה הבאים למצרים אשר השריש יעקב צצו ופרחו שם עד (אשר) מלאו פני תבל תנוכה:

ירמיה ב, ג.

13 במאמרי אדה"ז נביאים ע' צד

בתמליל האחר השאלה מנוסחת במפורש: ישראל גבוה יותר, כפי שנאמר "לא ייקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל"; לכן בריאה — חכמה, כינה ודעת, ישראל כרמז ל"לי ראש" — הייתה צריכה להתייחס לישראל, ויצירה — המדות, תפארת — ליעקב.

הערת קה"ת

"הלא ממדיגות ישראל גבוה ממדיגות יעקב וכמ"ש לא יעקב יקרא עוד שמך כ"א ישראל והל"ל בחי' בריאה לישראל ויצירה ליעקב (כידוע דהבריאה בבחי' חב"ד והוא בחי' ישראל לי ראש והיצירה בבחי' חג"ת שהוא בבחי' יעקב בחי' הת"ת)". ראה בספר הליקוטים ממאמרי הצ"צ ערך יעקב ע' א"ק.

פסקה 3

14 ולהבין מהו השייכות לישראל

לקוטי תורה פותח באותו פסוק, "ישראל קודש לה", ראשית תבואתו, ושואל מהי התבואה הצומחת הזאת, שישאל נקראים ראשיתה. הוא מסביר זאת באמצעות ה"ארץ" העליונה, המגלה את כוחה לברוא נבראים, כשם שהארץ הגשמית מצמיחה צמחים מדי יום.

הערת קה"ת

ראה גם בלקו"ת פ' פנחס עט, ב.

15 על המצות נאמר בזהר שהם בחי' לבושים

הקטע בזהר המובא כאן בהערת קה"ת מתאר את הנשמות בגן עדן כשהן עומדות לבושות בלבושים ומעוטות לפני אדון. המאמר מצטט את דברי הזהר שלפיהם המצוות הן הלבושים הללו.

Zohar II, 211b זח"ב ריא, ב

הערת קה"ת

זח"ב ריא, ב.

16 לבושים שכ"א

בכתביהיד הנוסח הוא "לבושים לנשמה, ולכן כל אחד מישראל", ובכך מובהר שהחיוב בכל תרי"ג המצוות נובע מן הלבושים.

הערת קה"ת

בכרך 1113 גוכתי"ק הצ"צ: לבושים לנפש ולכן כל אי מישראל.

17 לבד מצות המלך

ההערה מפנה שם להערת שוליים בעניין החרגת מצוות המלך.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש ח"י"ח ע' 192 הערה 52 בשולי העמוד.

18 וכל המצות מחוייב

בכתביהיד הנוסח הוא "וכל תרי"ג המצוות כל אחד חייב [לקיים]".

הערת קה"ת

בגוכתי"ק הצ"צ: וכל התרי"ג מצות מחוייב.

19 וצריך להיות בגלגול

באיגרת הקודש, איגרת י"ט, נאמר בשם האריז"ל שכל אדם צריך לשוב בגלגול עד שיקיים בפועל את כל תרי"ג המצוות, שכן תכלית התורה היא קיום המצוות במעשה, "היום לעשותם".

הערת קה"ת

ראה אגה"ק סי' יט (דף קכח, ב) בשם האריז"ל. ספר הגלגולים פ"ד. לקו"ת בהר מב, ב. בארוכה בלקו"ש ח"י"ח ע' 192 הערה 55. וראה בליקוט פי' לאגה"ק — חיטריק שם.

10 היום לעשותם

"שמור את המצווה... אשר אנכי מצווך היום, לעשותם". המאמר משתמש בביטוי הזה כדי לתאר את מטרת ירידת הנשמה: לקיים את המצוות בעולם הזה.

Deuteronomy 7:11 דברים ז':יא

וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֶנְכִּי מְצַוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:

Thou shalt therefore keep the commandment, and the statutes, and the ordinances, which I command thee this day, to do them

Miqrā according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

11 בראשית כשביל ישראל

המדרש מונה את ישראל בין הדברים שקדמו לבריאת העולם במחשבת ה': "מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר". בהערת קה"ת מובא מקור זה בין המקורות לכך שהבריאה הייתה כשביל ישראל.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א':ד

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים" ששה דברים קדמו לבריאת העולם יש מהן שנבראו ויש מהן שעלו במחשבה להבראות. התורה והכסא הכבוד נבראו תורה מנין שנאמר (משלי ח, כב): "ה' קנני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י'): "כענבים במדבר וגו'" ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו'" שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): ...

In the beginning, G-d created" – six items preceded the "creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

Vayikra Rabbah 36:4 ויקרא רבה ל"ו:ד

הערת קה"ת

ראה ב"ר א, ד. ויק"ר לו, ד. רש"י ורמב"ן בראשית א, ה. ראה הערת כ"ק אדמו"ר ז"ע באוה"ת שמות כרך א ע' עט.

12 קדש ישראל לה'

"קודש ישראל לה', ראשית תבואתה". זהו המקור לכך שישאל נקראים ראשית, והוא נקודת המוצא לשאלת המאמר מהי "תבואה" זו.

Jeremiah 2:3 ירמיהו ב':ג

קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רִאשִׁית תְּבוּאָתָה פְּלִיאָכְלִיו יֶאֱשָׁמוּ רָעָה תָּבֵא אֲלֵיהֶם נְאֻם־ה'

Israel is the L-RD'S hallowed portion, His first-fruits of the increase; all that devour him shall be held guilty, evil shall come upon them, saith the L-RD

Miqrā according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

לא הניחו לעשו פירות יערף בנחל איתן במקום שאינו עושה פירות, ופריך אלא מעתה זקן או סריס מאי, ומשני אלא מאי פירות מצות — מאמרי אדה"ו נביאים ע' פד. וראה שם בארוכה משל מענין הזריעה. באוה"ת פי' שמות ע' פ מציין ללקו"ת שה"ש טז, א. באוה"ת וירא כרך ז תתשפד, ב מציין לכאן: מאי פירות מצות שנורעים בארץ.

פסקה 5

25 אלא מאי פירות מצות

מסקנת הגמרא היא ש"פירותיו" של ההרוג הם מצוות, שכן התורה אינה מבחינה בין זקן לסריס. המאמר לומד מכאן את המקור לכינוי המצוות "פירות".

Sotah 46a:22 סוטה מ"ו א:כ"ב

אמר רבי יוחנן בן שאול, מפני מה אמרה תורה: הביא עגלה בנחל? אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שלא עשה פירות, ויערף במקום שאין עושה פירות, ויכפר על מי שלא הניחו[הו] לעשות פירות. מאי פירות? אילימא פריה ורביה — אלא מעתה אוקו ואפריס הכי נמי דלא ערפינו? אלא מצות.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

26 זרעו לכם לצדקה

"זרעו לכם לצדקה, קצרו לפי חסדי". זהו אחד הפסוקים המדמים מעשים טובים לזריעה.

Hosea 10:12 הושע י:י"ב

זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד נירו לכם ניר ועת לדרוש אתה' עד יבוא וירח צדק לכם:

Sow to yourselves according to righteousness, Reap according to mercy, Break up your fallow ground; For it is time to seek the L-RD, Till He come and cause righteousness to rain upon you

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

הושע י, יב. ראה לקו"ת שלח לח, ב.

27 אשריכם זורעי על כל מים

"אשריכם זורעי על כל מים". זהו פסוק נוסף העוסק בזריעה, שהמאמר מפרש בהמשך כזריעה מעל כל ה"מים" של גן עדן.

Isaiah 32:20 ישעיהו ל"ב:כ

אשריכם זרעי עלי כל מים משלחי רגלי השור והחמור:

Happy are ye that sow beside all waters, That send forth freely the feet of the ox and the ass

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיה לב, כ. ראה באוה"ת נ"ך כרך ב ע' תשצא מציין לכאן: דזריעה דמעשה המצות נמשך עייז גילוי סוכ"ע שהוא למעלה מג"ע וזהו על כל מים למעלה מבחי' ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן כו'.

28 זורע צדקות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בברכת ק"ש.

20 שיהיה לבוש מן כל התרי"ג מצות

בתמליל האחר נוסף שמכיוון שיש מצוות רבות שאדם אינו יכול לקיים, כגון מצוות הכהונה או מצוות ציבוריות, הוא בא בכמה גלגולים.

הערת קה"ת

במאמרי אדה"ו נביאים ע' צה: "וגם שיש הרבה מצות שא"א שיקיים אדם כמו מצות כהונה בישראל או מצות רבים וכה"ג הנה הוא בא בכמה גלגולים. ויש להעיר שבגוכתי"ק הצ"צ אחר תי' "התרי"ג מצות" נוסף: ואפילו להיות כהן או לוי עיי' גלגול": לבד — ואח"כ העביר עיי' קולמוס.

21 בגלגול או בבחי' עיבור . . וכשחיסר

בכתביהיד הנוסח הוא: "כאופן של גלגול או עיבור, לקיים את המצוות התלויות בכהונה ובלוויים וכדומה; וכל זה כדי שלבושי הנשמה בגן עדן יהיו שלמים, שיהיה לבוש מכל תרי"ג המצוות".

הערת קה"ת

בגוכתי"ק הצ"צ: בבחינת גלגול או עיבור לקיים מצות התלויות בכהונה ולויה וכיוצא. וכ"ז הוא כדי להיות שלימות הלבושים לנפש בג"ע שיהי' לבוש מן כל התרי"ג מצות: וכשחיסר.

פסקה 4

22 ולכן ביקש משה ליכנס לארץ

אור התורה על קטע זה מפנה ללקוטי תורה, שלח 36c.

הערת קה"ת

באוה"ת פי' שמות ע' פ מציין ללקו"ת פי' שלח לו, ג.

23 בקש משה ליכנס לארץ לקיים המצות התלויות בה

רבי שמלאי שואל מדוע משה השתוקק להיכנס לארץ: לא כדי לאכול מפירותיה, אלא משום שמצוות רבות אפשר לקיים רק בארץ ישראל. המאמר מביא זאת כדי להראות כמה כל מצווה מוסיפה.

Sotah 14a:7-8 סוטה י"ד א:ז-ח

דרש רבי שמלאי: מפני מה נתאנה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל? וכי לאכול מפריה הוא צריך? או לשבוע משוכה הוא צריך? אלא כה אמר משה: הרבה מצות נצטוו ישראל, ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל. אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי. אמר לו הקדוש ברוך הוא: כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר? מעלה אני עליך כאילו עשיתם, שנאמר: "לכן אחקל לו ברכים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

24 ובגמרא המשילו

הגמרא מסבירה שעגלה ערופה, פרה שלא ילדה, נערפת במקום שאינו עושה פירות, כדי לכפר על ההרוג שלא הניחו לו "לעשות פירות". המאמר מבין מכך שחכמים מכנים את המצוות "פירות".

Sotah 46a:22 סוטה מ"ו א:כ"ב

אמר רבי יוחנן בן שאול, מפני מה אמרה תורה: הביא עגלה בנחל? אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שלא עשה פירות, ויערף במקום שאין עושה פירות, ויכפר על מי שלא הניחו[הו] לעשות פירות. מאי פירות? אילימא פריה ורביה — אלא מעתה אוקו ואפריס הכי נמי דלא ערפינו? אלא מצות.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

בגוכתי"ק הצ"צ: ובגמרא שלהי מסכת סוטה המשילו. סוטה מו, א. "ובדרייל לשון פירות בעגלה ערופה אמרו ע"פ אשר לא יעבד ולא יזרע הוא

29 זורע צדקות

הברכה הראשונה שלפני קריאת שמע של שחרית משבחת את ה' כמי ש"זורע צדקות, מצמיח ישועות". הערת קה"ת מביאה ברכה זו כמקור.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Blessings of the Shema, First Blessing before Shema 8
תפילת שחרית, ברכות קריאת שמע, יוצר אור ה'

לֹאֵל בְּרוּךְ נְעִימוֹת יִתְּנוּ. לְמִלָּה אֵל חַי וְקַיִם וְזִמְרוֹת יֵאֱמְרוּ וְתִשְׁכַּחוּת לְשִׁמְעוּ. כִּי הוּא לְבָדוּ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת. עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת. בַּעַל מִלְחָמוֹת. זֹרֵעַ צְדָקוֹת. מְצַמֵּחַ יְשׁוּעוֹת. בּוֹרֵא רְפוּאוֹת. נוֹרָא תְהִלּוֹת. אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת: הַמַּחְדֵּשׁ בְּטוֹבוֹ בְּכָל־יּוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית: כְּאִמּוֹר לַעֲשֵׂה אוֹרִים גְּדִלִים כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ: אִם חֲדָשׁ עַל־צִיּוֹן תֹּאִיר וְנִזְכָּה כְּלָנוּ מִהֲרָה לְאוֹרוֹ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

To the Blessed Almighty, they offer pleasant melodies; to the King, the Almighty, [Who is] living and enduring, they utter hymns and make praises heard. For He alone is the Performer of mighty deeds, Maker of new things; Master of battles, Sower of acts of righteousness, Deuteronomy 3:6 Causer of deliverance to sprout forth; Creator of cures. Awesome in praise, Master of wonders, He renews in His goodness, each day, continuously, the work of creation, as it is said: "[Give thanks to Him] Who makes the great luminaries," for His kindness

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

30 נקי מעשה מצות בשם זריעה

לקוטי תורה מסביר שהזריעה נעשית באמצעות הנפש הבהמית, שכן כמעט כל המצוות הן מעשיות וניתנו למען הנפש הבהמית. אין בכך סתירה לכך שכנסת ישראל נקראת "ארץ חפץ", משום שהזריעה מתרחשת דווקא כאשר הנפש האלקית מלוכשת בנפש הבהמית.

הערת קה"ת

בלקוית האזינו עד, ג נתבאר שענין הזריעה הוא ע"י נפש הבהמית, ואין זה סותר למש"כ שכנס"י נקי ארץ חפץ דמ"מ זריעה זו היא דוקא בהיות הנפש האלקית מלוכשת בנפש הבהמית ע"ש. וראה אוה"ת שמות כרך ח ע' ביתתנה ובהנסמן שם.

31 שויה זריעה — ולהבין זאת

מכתב ידו של הצמח צדק: למצוות יש שלושה כינויים — לבושים, פירות וזריעת הפירות.

הערת קה"ת

"ענין ג' שמות של המצוות היינו בחי' לבושים ובחי' פירי ובחי' זריעה של הפרי" — (מגובות"ק הצ"צ) אוה"ת כרך ח ע' ביתתנה.

32 נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים

הערת הרבי שם מביאה את מקורות המדרש הזה.

הערת קה"ת

תנחומא נשא טז. ועייג"כ במדבר רבה יג, ו. — הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע באוה"ת פ' שמות ע' פא. וראה תניא פרק לו ובליקוט פ"י שם.

33 נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים

המדרש האומר שה' רצה שתהיה לו דירה בתחתונים. המאמר נעזר בו כדי להסביר מדוע מקיימים את המצוות בעולם הגשמי.

Midrash Tanchuma, Nasso 16:1 מדרש תנחומא, נשא ט"ז:א

... בָּאתִי לִגְנוֹי אֲחוֹתִי כִּלָּה (שה"ש ה, א). אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן, בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם, נִתְאַוָּה שִׁיחָא לִי דִירָה

בתחתונים כמו שיש בעליונים. ברא את האדם וצוה אותו ואמר לו: מפל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו (בראשית ב, טז-יז). ועבר על צויו. אמר לקה הקדוש ברוך הוא, כך הייתי מתאווה שיחא לי דירה בתחתונים כמו שיש לי בעליונים, ונדבר אֶחָד צִוִּיתִי אוֹתָהּ וְלֹא שָׁמְרָת אוֹתוֹ. מִיֵּד סָלַק הַקָּדוֹשׁ ...

So it came to pass on the day that Moses had “(Numb. 7:1) finished.” Rav says, “Every place where it is stated, ‘So it came to pass (wayehi),’ [is referring to] something new”; but R. Simeon says, “Every place where it says, ‘So it came to pass (wayehi)’ [is referring to] something which existed, has ceased [to exist] for a long time, and has returned to be as it was. 5:7. This text is related (to Cant. 5:1), “When I come to ... my garden, my sister bride.” R. Samuel bar

Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Townsend 1989 translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY)

34 נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים

מדרש מקביל: מיום הבריאה הראשון רצה ה' לשכון עם בראיו למטה. הוא מובא לצד מדרש תנחומא.

Bamidbar Rabbah 13:6 במדבר רבה י"ג:ו'

פסקה 6

35 לית אתר פנוי מיני

"אין מקום פנוי ממנו". המאמר מביא זאת כהסבר לכך ש"דירה" למטה נראית תמוהה.

Tikkunei Zohar, Tikkun 57 • 91b:6-92a:1 תיקוני תיקון נו ... בְּכָל סְפִירוֹ, וּבְכָל פְּרִסְיוֹ, וּבְכָל מִלְאָכֵינוּ, וּבְכָל אֲכָר וְאֲכָר דְּבַר נֶשׁ, דְּלִית אֲתָר פְּנוּי מִנִּיהָ לֹא בְּעֵלְאִין וְלֹא בְּתַתְּאִין, יְהוּ"ה לֹא אֲתַקְרִי בִּיחּוּדָא דְּאַרְבַּע אֲתוֹנוּ אֱלָא בְּעֵלֵת הָעֲלִיּוֹת דְּמִיחּוּד לֵוִי, וּבְגִין דְּאִיחָא מִיחּוּד אֲרַבַּע אֲתוֹנוּ, בָּקָה אֲתַקְרִיאוּ יְהוּ"ה בִּיחּוּדָא חֲדָא יְהוּ"ה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד, וּבְגִין דָּא שׁוֹי אֲמוֹנָה דִּישְׂרָאֵל בְּאַרְבַּע אֲתוֹנוּ אֱלִינוּ, וְכָל שְׁמֵהּ שׁוֹי כְּנוּיִין לְשֵׁמָא דָּא, לִית שְׁמָא עַד אִין סוּף וְעַד אִין תַּקְלִית רַבְרָבָא וְשְׁלֵטָנָא מִן דָּא, לְעֵילָא עַד אִין סוּף, וּלְתַתָּא עַד ...

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

הערת קה"ת

תי"ז תי' נו. ובשמ"ר פ"ב ה: שאין מקום פנוי בלא שכינה — הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע באוה"ת שמות ע' פא.

36 לית אתר פנוי מיניה

המדרש על הסנה הבער מלמד שאין מקום פנוי מן השכינה. הרבי מצטט זאת כהקבלה לתיקוני זוהר.

Shemot Rabbah 2:5 שמות רבה ב:ה'

37 הלא את השמים

"הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, נאום ה'". זוהי הוכחה נוספת לכך שה' נמצא בכל מקום, והיא מחדדת את השאלה בדבר דירה למטה.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אִם־יִסְתֵּר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻם־יְיָ הָלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מֵלֵא נְאֻם־יְיָ

Can any hide himself in secret places That I shall not see him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיי כג, כד.

38 ואתה מחיי את כולם

"ואתה מחיה את כולם". המאמר דורש את המילה "אתה" כאותיות שזרכן חיות ה' נכנסת לבריאה, בבחינת ממלא כל עלמין.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט:ו

אַתָּה־הוּא ה' לְבַדְּךָ אֱתָה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם וְכָל־צָבָאם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאֶתָּה מְחִיָּה אֶת־כָּל־וְצָבֵא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִיִּים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

נחמיי ט, ו.

39 עיי בחיי אתה אותיות כוי

התמליל האחר מסביר ש"אתה" הוא אליף-תיי וחמשת מוצאות הפה; הווי"ו של "ואתה" היא ההמשכה מסובב אל ממלא, ככתוב "כי הוי" הוא האלקים"; וסובב הוא עצמות אור אין סוף, קודם שהאור שלו מתפשט בעולמות בבחינת קו.

הערת קה"ת

במאמרי אדה"צ נביאים עי' צו: "א"ת וה' מוצאות הפה והווי"ו דואת"ה הוא בחיי המשכות מן בחיי סובב לממלא כמ"ש כי ה' הוא אלקים כוי, ובחיי סובב שהוא בחיי עצמות אוא"ס שלפני התפשטות אורו באבי"ע בבחי' קו כוי"ע"ש.

פסוקה 7

40 שחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום

רבי מאיר לימד שאדם חייב לברך מאה ברכות בכל יום. המאמר מסביר שמטרתן היא להמשיך את האור הנעלם לידי גילוי.

Menachot 43b:15-17 מנחות מ"ג ב:ט"ו-י"ז

תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר (דברים י, יב) ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך רב חייא בריה דרב אויא בשבתא וביומי טבי טרח וממלי להו באיספרמקי ומגדי תניא היה ר"מ אומר חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום אלו הן שעשאני ישראל שלא עשאני אשה שלא עשאני בור

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

מנחות מג, ב. ראה לעיל כ, א. עיין אוה"ת כאן עי' פב.

פסוקה 8

41 ברוך בחיי בריכה

לקוטי תורה מביא את פירוש המאמר ל"ברוך" מלשון "ברכה", כהמשכה מן ההעלם אל הגילוי, מוסיף שרבנו בחיי על עקב אומר כך אף הוא, ומסיק שהמונח "ברוך" חל גם על סובב כל עלמין, כאשר הוא נמשך מן ההעלם אל הגילוי.

הערת קה"ת

"מקום ריכוז של מים" — ע"פ ישעיי כב פסוק ט. יא. וראה גם בלקו"ת עקב טז, ב. מציין לכאן ומוסיף "וכ"כ הבחיי פי' עקב".

42 בחיי בריכה

"אספתם את מי הבריכה התחתונה". הערת קה"ת מביאה את הפסוק הזה כדי להראות שבריכה היא מקום שבו המים נאספים; מכאן הבסיס לקריאת "ברוך" כהמשכה מן הנסתר אל הגלוי.

Isaiah 22:9 ישעיהו כ"ב:ט

וְאֵת בְּקִיעֵי עִיר־דָּוִד רָאִיתָם כִּי־רָבוּ וְתַקְבְּצוּ אֶת־מֵי הַבְּרֶכָה הַתַּחְתּוֹנָה: And ye saw the breaches of the city of David, that they were many; and ye gathered together the waters of the lower pool

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

43 בחיי בריכה

"מאגר... למי הבריכה הישנה". זהו פסוק נוסף המובא כדי להראות שבריכה היא מקום שבו המים נאספים.

Isaiah 22:11 ישעיהו כ"ב:יא

וּמִקְוֵה עֲשִׂיתָם בֵּין הַחֲמַתַּיִם לְמֵי הַבְּרֶכָה הַיִּשְׁנָה וְלֹא הִבְטַתָּם אֶל־עֲשִׂיָּהּ וַיִּצְרָה מִרְחוֹק לֹא רָאִיתָם:

ye made also a basin between the two walls for the water of the old pool— But ye looked not unto Him that had done this, Neither had ye respect unto Him that fashioned it long ago

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

44 יו"ד צמצום ה' התפשטות

אגרת התשובה, פרק 4, מסבירה את אותיות שם הוי": היו"ד, שהיא נקודה בלבד, מורה על חכמה כשהיא עדיין בהעלם, לפני התפשטותה; ההי"א, שיש בה רוחב, מורה על התפשטותה לבינה ולביאור.

הערת קה"ת

ראה אגה"ת פ"ד.

45 עיי ישראל

אור התורה גורס "על ידי הנשמות" במקום "על ידי ישראל".

הערת קה"ת

באוה"ת שמות עי' פג: עיי הנשמות.

46 בית ישראל ברכו את ה'

"בית ישראל, ברכו את ה'". המאמר קורא זאת כמלמד שהמשכת אורו של ה' אל הגילוי היא משימתו של ישראל דווקא.

Psalms 135:19 תהילים קל"ה:י"ט

בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרַכּוּ אֶת־ה' בֵּית אֶהְרֶן בְּרַכּוּ אֶת־ה'

O house of Israel, bless ye the L-RD; O house of Aaron, bless ye the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קלה, יט.

47 שיש בכאו"א מישראל בכח למסור נפשו

אור התורה קושר כוח זה לשורש הנשמה, לבחינת ה"מזל" שלה שרואה מלמעלה, משום שישראל "עלו במחשבה".

הערת קה"ת

"שזהו מצד שרש נשמתו בחיי מזלי' חזי שישראל עלו במחשבה" — אוה"ת כרך ח עי' ביתנו.

כמו שע"י זריעת הגרעין שאין בו טעם כלל נצמח פרי משוכה בטוב טעם כנ"ל וזהו שנאמר זרעו לכם לצדקה כו".

53 טלית

תיקון כ"א מכנה את השכינה "הטלית של הקדוש ברוך הוא", שבה הוא מתעטף, בדומה ל"מתעטף באור כשלמה". הערת קה"ת מביאה זאת כמקבילה לאמירה המצוטטת כאן.

Tikkunei Zohar 55b תקוני הזהר נ"ה ב

11 פסקה

54 הגם שמצח האדם הוא ג"כ דבר גשם

בכתב היד הנוסח הוא: "אף שראשו וידו של האדם, שעליהם הוא מניח את התפילין, הם גם דבר גשמי".

הערת קה"ת

בגובותי"ק ובאוה"ת כרך ח שם: הגם שראש האדם וידו שמניח בהם התפילין הוא ג"כ: דבר גשמי.

55 משא"כ כשמונחים על השולחן . . וגם כשעכו"ם מניח אותם

במאמר ההוא מצוין ששני המשלים האלה נראים חריגים; אך אף שתורה אור נדפס מפי רשימות השומעים, הצמח צדק עבר על המאמרים לפני הדפסתם, ולכן המשלים מדויקים: הנחת תפילין על שולחן או הנחתן בידי מי שאינו יהודי אינן מועילות, שכן המצוות צריכות להתקיים בישראל, המכונים "ארץ חפץ".

הערת קה"ת

בד"ה הבאים ישרש תשמ"ג מעיר ע"ז שבי' דוגמאות אלו בלתי רגילות לכאורה, אף שהספר תו"א נדפס מרשימת השומעים שרשמו את לשון אדמו"ר הזקן, מ"מ הרי כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי' את המאמרים טרם שנמסרו לדפוס, הרי מובן שדוגמאות אלה הם בדיוק, דכאשר התפילין מונחים על השולחן או שעכו"ם מניח אותם אין בזה שום ענין כלל, כי המצוות צריכים להיות בישראל דוקא שנקראו ארץ חפץ. במאמרי אדה"צ נביאים ע' צו מביא בי' הדוגמאות הנ"ל, אבל שם ע' פו (הנחה אחרת). בלקו"ת שמע"צ פג, ב מביא רק הדוגמא מעו"ג, ושם ציין לכאן.

56 כי תהיו אתם לי ארץ חפץ

"כל הגויים יקראו לך מאושר, כי תהיה ארץ חפץ". המאמר מפרש זאת כך שישראל הם ה"ארץ" שבה נורעות המצוות וצומחות.

Malachi 3:12 מלאכי ג:י"ב

וְאִשְׁרֵי אֲתֹכֶם כָּל־הַגּוֹיִם כִּי־תִהְיוּ אֲתֶם אֶרֶץ חֶפֶץ אֲמַר ה' צְבָאוֹת:

And all nations shall call you happy; For ye shall be a de-lightesome land, Saith the L-RD of hosts

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי ג, יב. ראה בד"ה הבאים תשל"ח, תשל"ט שזהו כפי' הבעש"ט המובא בכש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות אות מד שכמו שבארץ נמצא בה כל הון יקר כן הוא בישראל שיש בהם כל האוצרות ולכן צ"ל קיום המצוות ע"י ישראל דוקא. באוה"ת כרך ח ע' ב'יתתנו מוסיף אחר הכתוב כי תהיו אתם ארץ חפץ "שבהם ועל ידם יש הכח הזה להצמיח גילוי אור א"ס ע"י זריעת מעשה המצוות ולכן נאמר ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל, ובכל התורה כתוב דבר אל בני ישראל כו' כי על ידן יהי צמיחת האור והגילוי בקיום המצוות לפי שבהן יש כח זה (עמ"ש במ"א ע"פ יונת בפי' קומי לך)". ראה לקו"ת שה"ש טז, ד.

48 ימי שנותינו שבעים שנה

"ימי שנותינו בהם שבעים שנה". המאמר מונה את ימי חייו של אדם כימים שניתנו כולם כדי להמשיך למטה באמצעות הברכות היומיומיות.

Psalms 90:10 תהילים צ"י:

יְמֵי־שְׁנוֹתֵינוּ כִּהֶם שְׁבַעִים שָׁנָה וְאֵם בְּגִבּוֹרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרַהֲקָם עָמַל וְאָנוּ כִּי־נָז חַיִּשׁ וְנִפְּצָה:

The days of our years are threescore years and ten, Or even by reason of strength fourscore years; Yet is their pride but travail and vanity; For it is speedily gone, and we fly away

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים צ, י.

49 כי עין בעין יראו

"כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון". הפסוק מתאר את הגילוי המלא של הזמן העתידי לבוא.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קוֹל צִפְיָךְ נִשְׁאֹר קוֹל יִחְדּוּ יִרְנְנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נב, ח.

9 פסקה

50 והנה המאה ברכות . . ע"י מעשה המצוות

אור התורה מבחין שם בין ברכו לקדושה.

הערת קה"ת

ראה באוה"ת כרך ח ע' ב'יתתנו שיש הפרש בין ברכו לקדושה ובע' ב'יתתנו. ובאוה"ת בראשית פ' ויחי תתשכה, א.

10 פסקה

51 וכשאישראל מניח אותם

ההערה מפנה לדיון הזה בביאורי המצוות של הצמח צדק.

הערת קה"ת

ראה דרך מצותיך קסח, א. אוה"ת ויקרא כרך ג ע' תתפא. וראה הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע באוה"ת פ' שמות ע' פו. ויש להוסיף שבאוה"ת שמות כרך ח ע' ב'יתתנו הגי': שאדם מישראל. בלקו"ת בהעלותך לד, ב מציין לכאן.

52 וכמאמר הזהר

הזהר על פרשת משפטים מפרש את "כסותה" (שמות כא, י) כ"פריסו דמלאכ": פריסת לבושו של המלך, שהוא פורס על הנשמה. המאמר משתמש בביטוי ביחס לטלית.

Tikkunei Zohar, Tikkun 6 תקו"ז תיקון ו

Zohar II, 97b זח"ב צו, ב

הערת קה"ת

ראה ת"ז ת"ו (כב, א) תכ"א (נה, ב). בוח"ג קכ, ב. פרישו דמצוה — הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע באוה"ת פ' שמות ע' פו. זח"ב צו, ב. לקו"ת שלח מז, ב. סה"מ תקס"ב ע' רכד. באוה"ת כרך ח ע' ב'יתתנו מוסיף "ולכאורה אינו מובן איך ע"י הנחת תפילין מקלף ודיו גשמי יומשכו גילוי אור א"ס ב"ה בחו"ב עילאי' בחי' חכים ולא בחכמה ידיעא מבין ולא בבנינה ידיעא כו', אך הוא

57 כי תהיו אתם לי ארץ חפץ

לקוטי תורה מצטט את המאמר הזה, שבו כנסת ישראל נקראת "ארץ חפץ" שבה נזרעות המצוות, ומיישב זאת עם דבריו שם שכוח הצמחת הישועות מצוי בנפש הבהמית: הזריעה נעשית כאשר הנפש האלקית מתלבשת בנפש הבהמית.

הערת קה"ת

מובא בלקוטי האזינו עד, ג: "ועמ"ש בד"ה הבאים ישרש יעקב דלשם נתבאר שכנס"י נק' ארץ חפץ והמצוות נזרעו בארץ זו דייקא ע"ש באריכות ואין זה סותר למש"כ דמ"ז זריעה זו היא דוקא בהיות הנפש אלקית מלוכשת בנפש הבהמית".

פסקה 12

58 אני הוי' לא שנית

"כי אני ה' לא שנית". המאמר מצטט פסוק זה כדי להראות שאין סוף אינו מושפע מן הבריאה.

Malachi 3:6 מלאכי ג'ו:

כי אני ה' לא שנית ואתם בני יעקב לא כלייתם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

59 מלכותך מכ"ע

"מלכותך מלכות כל עולמים". העולמות מתהווים באמצעות מלכות ה', והיא זקוקה לעם.

Psalms 145:13 תהילים קמ"ה:י"ג

מְלֻכּוֹתֶךָ מְלָכּוֹת כָּל־עֲלָמִים וּמִמְשִׁלְתֶּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר:

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion endureth throughout all generations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, יג.

60 אין מלך בלא עם

הערת הרבי שם מונה את מקורותיה של אמרה זו.

Tanya, Sha'ar HaYichud 7:2 תניא, חלק שני; שער היחוד והאמונה ז'כ"ב ... כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך, ד"אין מלך בלא עם, פירוש "עם" - מלשון "עוממות", שהם דברים נפגדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך, כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד - לא שייך שם "מלוכה" עליהם, וכן אפילו על שרים לבדם, רק "קרב עם" - דווקא - "הדרת מלך".

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

עמק המלך שער שעשועי המלך רפ"א. סי' החיים פי' גאולה פ"ב. בחיי וישב לה, ל. תניא ח"ב פ"ז. להעיר מפדרי"א פ"ג — הערת כ"ק אדמו"ר ז"ע באוה"ת פי' שמות ע' פט. וראה לעיל ה, א במ"מ לשם.

61 אין מלך בלא עם

רבינו בחיי מסביר שבראש השנה, היום שבו נברא העולם, אנו מכנים את ה' "המלך", שכן ביום זה החלו מעשיו, "כי אין מלך בלא עם". הערת קה"ת מביאה זאת כאחד המקורות לאמירה זו.

Rabbeinu Bahya, Bereshit 38:30 רבנו בחיי, בראשית ל"ח:ל'

62 אין מלך בלא עם

לפני הבריאה אומרת התורה לה': אם למלך אין צבא ומחנה, על מי הוא מולך, ואם אין עם שמשבח אותו, מהי תהילתו? הערת הרבי משווה זאת לאמירה זו.

Pirkei DeRabbi Eliezer 3:5 פרקי דרבי אליעזר ג'ה'

מִיָּד נִתְיַעַץ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּתוֹרָה שְׁשֻׁמָּה תוֹשִׁיחַ לְבָרָא אֶת הָעוֹלָם. הַשִּׁיבָה לוֹ וְאַמְרָה: רַבּוֹן הָעוֹלָמִים, אִם אֵין צָבָא וְאִם אֵין מַחֲנֶה לְמֶלֶךְ - עַל מָה הוּא מוֹלֵךְ? וְאִם אֵין עַם מְקַלְסִין לְמֶלֶךְ אִי זֶה הוּא כְבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ? שְׁמַע אֲדוֹן הָעוֹלָם וְעֲרַב לוֹ. אַמְרָה תוֹרָה: בִּי נִתְיַעַץ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָרָא אֶת הָעוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר (משלי ח, יד): "לִי עֶצָה וְתוֹשִׁיחַ" וכו'. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל מְלָכוֹת שָׂאִין לָהּ יוֹעֲצִים, אֵין מְלָכוֹתָה מְלָכוֹת. וּמִנֵּין אָנוּ לְמַדִּים? מִמְּלָכוֹת בֵּית דָּוִד שֶׁהָיוּ לָהּ ...

Forthwith the Holy One, blessed be He, took counsel with the Torah whose name is Tushijah (Stability or Wisdom) with reference to the creation of the world. (The Torah) replied and said to Him: Sovereign of the worlds ! if there be no host for the king and if there be no camp for the king, over whom does he rule? If there be no people to praise the king, where is the honour of the king? The Holy One, blessed be He, ... heard this and it pleased Him. The

Pirke DeRabbi Eliezer, Sefaria Vocalized Edition (Public Domain) • Pirke de Rabbi Eliezer, trans. Rabbi Gerald Friedlander, London, 1916 (Public Domain)

63 ישתבח שמך לעד

הברכה החותמת את פסוקי דומרה: "יתברך שמך לעד מלכנו". זהו אחד מקטעי התפילה המצוטטים כאן בעניין מלכותו של ה'.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Pesukei Dezimra, Yishtabach סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, פסוקי דומרה, ישתבח ישתבח שמך לעד מלכנו. האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. כי לך נאָה ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ. שִׁיר וּשְׁבָחָה הִלֵּל וְזִמְרָה. עֲזֵר וּמְשַׁלֵּחַ. נִצַּח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה. תְּהַלֵּל וְתַפְאֶרֶת. קִדְּשָׁה וּמְלָכוֹת. בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מַעֲתָה וְעִדְעוֹלָם. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בְּתִשְׁבָּחוֹת. אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת הַבוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה. מֶלֶךְ אֵל חַי הָעוֹלָמִים.

Praised be Your Name forever, our King, Almighty the great and holy King in heaven and on earth. For to You it is fitting [to offer] Adonoy, our G-d, and G-d of our fathers, song and praise, glorification and hymns, [to proclaim Your] strength and dominion, victory, grandeur, and might, praise and glory, holiness and sovereignty, blessings and thanksgivings, from now and forever. Blessed are You, Adonoy, Almighty, King [Who is] great in [our] praise Almighty, of [to Whom we offer our] thanksgiving, Master of [Whom we praise for His]

...

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

And all nations shall call you happy; For ye shall be a delightful land, Saith the L-RD of hosts

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

70 אשה יראת ה'

"אשה יראת ה' היא תתהלל". המאמר מפרש זאת על כנסת ישראל, כלתו של ה', שהיראה שלה מביאה אור.

Proverbs 31:30 משלי ל"א:ל'

שְׁקֵר הַחַן וְהַכֵּל הַיָּפִי אִשָּׁה יִרְאֵת־ה' היא תתהלל:

Grace is deceitful, and beauty is vain; But a woman that feareth the L-RD, she shall be praised

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי לא, ל. מובא בלקו"ת שה"ש מ, א.

71 מלשון בהלון נרו

"בהילו נרו עלי ראשי". המאמר קושר בין "תתהלל" ל"בהילו", כך שהיראה שלה נעשית להארה.

Job 29:3 איוב כ"ט:ג'

בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עָלַי רָאשֵׁי לְאוּרוֹ אֶלֶךְ חֹשֶׁךְ:

When His lamp shined above my head, And by His light I walked through darkness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ע"פ איוב כט, ג. וראה גם בלקו"ת שה"ש מח, ג בפירושו השם בית הלל, שהוא מלשון בהילו נרו.

פסוק 14

72 הבאים ישרש יעקב

הפסוק הפותח את המאמר, המתבאר כעת: השרשתו של יעקב היא המצוות שניטעו בדברים גשמיים.

Isaiah 27:6 ישעיהו כ"ז:ו'

הַבָּאִים יִשְׁרֹשׁ יַעֲקֹב וְיִצְיָץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמִלְאֹא פְנֵי־תֵבֶל תְּנוּבָה:

In days to come shall Jacob take root, Israel shall blossom and bud; And the face of the world shall be filled with fruitage

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

73 היינו השרשה למטה הוא בחיי המצוות

אור התורה מציין שכאן המצוות הן האור שנוצק לצדיקים, נקלט ומשתרש ביעקב, "ארץ חפץ", ושם הוא צומח. לכאורה, זהו היפוכו של דימוי חז"ל למי שמעשיו מרובים מחכמתו — כעץ ששורשיו מרובים, שבו האדם מושרש באמצעות המצוות; ההסבר הוא ששני הדברים נכונים.

הערת קה"ת

באוה"ת כרך ז ע' ביתקלו מציין שכאן נתבאר בפ"י ישרש יעקב שהמצוות הם אור זרוע לצדיק ונקלטים ונשרשים בבחי' יעקב שהוא בחי' ארץ חפץ כו' הצומח להצמיח האור זרוע כו' שלכאורה זה ההיפך ממאור"ל כל מי שמעשיו מרובין מחכמתו דומה לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרובין הרי האדם נשרש ע"י מעשה המצוות, ומבאר דשניהם אמת ע"ש.

74 יעקב יו"ד עקב

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Etz Chaim.

הערת קה"ת

ע"ח ש"ג ספ"ב. פרדס שע"כ בערכו. קהלת יעקב בערכו.

64 וצבא השמים לך משתחוים

"וצבא השמים לך משתחוים". השתחוות המלאכים היא דוגמה לנבראים המתבטלים לפני ה' כמלך.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט:ו'

אַתָּה־הוא ה' לְבִדְךָ אַתָּה עֲשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צָבָאם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחִיהָ אֶת־כָּל־וְצָבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִיִּים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

65 ע"י בחי' הביטול מיש לאין

ב-Likkutei Torah מוסבר, על פי הפסוק "כי ה' אלקיך אש אוכלת", שאורו של ה' שורה באדם רק באמצעות ביטול רצונו, כשם שהאש נאחזת בפתילה רק כשהיא מכלה אותה. לכן המשכת אור ה' באמצעות התורה והמצוות תלויה ביעקב ובישראל — בכפיית העצמי ובהפיכתו (אתכפיא ואתהפכא). הדברים מפנים למאמר זה.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת אחרי כו, ב.

66 ברא כרעא דאבוה

המילים כאן מצטטות את Yevamot 3a:2-4. הקטע מופיע למטה.

Yevamot 3a:2-4 יבמות ג' א:ב-ד'

דְּאָמַר רָבָא: אָמַר לִי רַב יִצְחָק בַּר אֲבָדִימִי: אֲתִיא "הִנֵּה" "הִנֵּה", אֲתִיא "זֶמֶה" "זֶמֶה". הִשְׁתָּא דְּאָמַרְתָּ כָּל מִלְתָּא דְּאֲתִיא מִדְּרָשָׁא חֲבִיבָא לְקָה, לִיתָנִי לְאַחוּת אִשָּׁה לְכַסּוּף! אֵיידִי דְּאֵיירִי בְּאִיסוּר אַחוּתָא, תְּנָא אַחוּת אִשְׁתִּי.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה תוס' יבמות ג, א ד"ה מקמי.

67 ברא כרעא דאבוה

התוספות מביאים את האמירה שכן הוא רגלו של אביו, כלומר המשך של האב. ההערה משתמשת בכך כדי להראות מדוע יחסו של אב לבנו אינו יחס של מלכות.

Tosafot on Yevamot 3a תוספות על יבמות ג' א

68 (משא"כ . . בבחי' מלך)

הצמח צדק מציין שם שההערה שבסוגריים היא מאת "מהר"ל", אחיו של אדמו"ר הזקן.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' שמות ע' צא מציין הצ"צ שהגה זו היא ל"מהר"ל" — אחי כ"ק אדה"ז.

69 תהיו אתם ארץ חפץ

"והייתם ארץ חפץ". ישראל הם המקום שבו רצון ה' מתגלה בעיקר, ולכן הם הקרקע שבה המצוות צומחות.

Malachi 3:12 מלאכי ג:י"ב

וְאֲשֶׁרוֹ אֶתְכֶם כְּלִי־הַגּוֹיִם כִּי־תִהְיוּ אֹתָם אֶרֶץ חֲפֵץ אֲמַר ה' צִבְאוֹת:

75 יעקב יו"ד עקב

עץ חיים מפרש את יעקב כיו"ד עקב: עשר ניצוצות של אור שהונחו ב"עקב", עולם העשיה. הערת קה"ת מציינת מקור זה לפירוש.

Sefer Etz Chaim 3:2 עץ חיים ג'ב'

... כי אין עומדים כל הפרצופים בשוה ובקומה אי נמצא כי ראש המלכות דעשיה נפגשה בתחתית העקב דא"ק וכעד"ז בכל שאר הבחי' לא יכילם העין כ"א נגולו כספר השמים וכפי דבוק זה האבר שבוה הפרצוף באבר הפרצוף שכנגדו לפעמים יפגשו עין בחוטם ואזן בעקב וכיוצא בזה לאין קץ. וזהו ענין חכמת הצירוף כ"ב אותיות א"ב אל"ף עם כולם וכולם עם אל"ף וכיוצא בשאר האותיות והם הם גורמים השינוי שאין לך יום שדומה לחבירו ואין צדיק דומה לחבירו ואין בריה דומה לחבירתה וכל הנבראים כולם לצורך גבוה כי אין יניקת כולם ...

Sefer Etz Chaim (Public Domain)

76 יעקב יו"ד עקב

הפרדס, בשער הכינויים (ערך יעקב), גזור את השם יעקב מ"עקב", ומסביר ששם היו"ד השם רומז גם למדרגה הנעלמת שלמעלה. הערת קה"ת מצטטת אותו כמקור לפירוש זה.

Pardes Rimmonim 23:10:31 פרדס רמונים כ"ג:י"א

יעקב הוא ת"ת אלא חילוק גדול יש בין יעקב ובין ישראל כי ישראל הרמז בתפארת כאשר יתבאר בערכו. אבל יעקב מלשון עקב והרמז במלכות. וכן נרמז בזה פרשת בלק (דף ר"י ע"ב) בפסוק מי מנה עפר יעקב וכן בפי' ויגש (דף ר"י ע"ב) בפסוק ותחי רוח יעקב אביהם. אמנם כשהוא מלא בוא"ו הרמז בתפארת שהוא מדת יעקב אבינו והוא וי שבשם הכולל וי קצוות. ויש חילוק בין עקב ממש ליעקב כי עקב הרמז במציאותה התחתונה לכד אבל עם היו"ד ירמוז גם כן אל מציאותה הנעלם אל הנקודה המאירה אל העגולה ...

Pardes Rimmonim (Public Domain)

77 בחי' יו"ד שירדה בבחי' עקב למטה

לקוטי תורה מפנה לכאן: המשימה היא להמשיך את המדרגה הנסתר למטה, אל העולם הזה, אל ה"עקבים", באמצעות מצוות מעשיות העשויות מדברים גשמיים, שבהם שורה אור אין סוף – היו"ד שמתלבשת בעקבים. אולם כדי להמשיכו באמצעות המצוות, צריכה להקדים תפילה, התעוררות של רצון הלב.

הערת קה"ת

בלקו"ת בלק עא, ד מציין לכאן.

פסקה 15

78 זורע צדקות מצמיח ישועות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בברכת יוצר אור.

79 זורע צדקות מצמיח ישועות

הברכה הראשונה שלפני קריאת שמע של שחרית (יוצר אור) משבחת את ה', ש"זורע צדקות ומצמיח ישועות". המאמר מפרש זאת כוריעת מצוות וכצמיחת הגילוי.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Blessings of the Shema, First Blessing before Shema 8 סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, ברכות קריאת שמע, יוצר אור ח'

לְאֵל בְּרוּךְ נְעִימוֹת יִתְּנוּ. לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיִם וְמֵרוֹת יֵאֱמָרוּ וְתִשְׁכַּחַת וְשִׁמְעוּ. כִּי הוּא לְבָדוּ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת. עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת. בַּעַל מַלְחָמוֹת. זֹרֵעַ צְדָקוֹת. מְצַמֵּחַ יְשׁוּעוֹת. בּוֹרֵא רְפוּאוֹת. נוֹרָא תְהִלּוֹת. אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת: הַמְחַדֵּשׁ בְּטוֹבוֹ בְּכָל־יּוֹם תָּמִיד מַעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית: כְּאִמּוֹר לַעֲשֶׂה אוֹרִים גְּדֻלִּים כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: אִם חֲדָשׁ עַל־צִיּוֹן תֹּאִיר וְנִנְכָּה כְלָנוּ מִהֲרָה לְאוֹרוֹ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

To the Blessed Almighty, they offer pleasant melodies; to the King, the Almighty, [Who is] living and enduring, they utter hymns and make praises heard. For He alone is the Performer of mighty deeds, Maker of new things; Master of battles, Sower of acts of righteousness, Deuteronomy 3:6 Causer of deliverance to sprout forth; Creator of cures. Awesome in praise, Master of wonders, He renews in His goodness, each day, continuously, the work of creation, as it is said: "[Give thanks to Him] Who makes the great luminaries," for His kindness

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

פסקה 16

80 לכל תכלה ראיתי קץ

"לכל תכלה ראיתי קץ; רחבה מצוותך מאוד." המאמר מציב את גבולותיה של ההשגה מול הטווח הבלתי מוגבל של המצווה.

Psalms 119:96 תהילים קי"ט:צ"ו

לְכָל־תִּכְלֶה רָאִיתִי קֶץ רַחְבָּה מִצְוֹתֶךָ מְאֹד:

I have seen an end to every purpose; but Thy commandment is exceeding broad

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיט, צו.

81 על בחי' השגות וכלות הנפש

באיגרת הקודש, סימן יז, מפורשת "תשוקה" באותו אופן: ככיליון הנפש, כמיהת הנשמה בגן עדן, שיש לה קץ וגבול; ואילו ה"מאוד" הוא האור בלי גבול הנמשך באמצעות המצווה – שם, מצוות הצדקה.

הערת קה"ת

וכן פ"י באגה"ק סי' יז. וראה באוה"ת בראשית כרך ג תקה, ב בפ"י הפסוק לכל תכלה. אוה"ת פ' תרומה ע' אשעז. ראה סה"מ תר"מ כרך ב ע' תשכט. סה"מ תרכ"ט (הוצאה חדשה) ע' רט.

82 לשון כלתה נפשי

"נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'." זהו המקור למונח "כלות הנפש", כלומר כמיהת הנפש, שהמאמר מוצא במילה "תכלה".

Psalms 84:3 תהילים פ"ד:ג'

נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָה נַפְשִׁי לַחֲצוֹת ה' לִבִּי וּבִשְׂרֵי יִרְנְנוּ אֶל־אֱלֹהֵי:

87 אלו מציאות

המשנה פותחת: "אלו מציאות שלוי". המאמר מביא זאת כדוגמה לכך שהתורה עוסקת בעניינים גשמיים.

Mishnah Bava Metzia 2:1 משנה בבא מציעא ב'א'

אלו מציאות שלוי, ואלו חייב להקריז. אלו מציאות שלוי, מצא פרות מפזרין, מעות מפזרות, כריכות ברשות הרבים, ועגולי דבילה, כפרות של נחתום, מקרוזות של דגים, ונחתיות של פשר, וגזי צמר הבאות ממדינתו, ואניצי פשתן, ולשונות של ארנמן, הרי אלו שלוי, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, כל שיש בו שנוי, חייב להקריז. כיצד. מצא עגול ובתוכו חרס, כפר ובתוכו מעות. רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל כלי אנפוריא אינו חייב ...

Which found objects belong to the finder and which ones must be proclaimed [in the lost and found]? These found objects belong to the finder: if a man found scattered fruit, scattered money, small sheaves in the public domain, cakes of figs, bakers' loaves, strings of fish, pieces of meat, wool shearings [as they come] from the country of origin, stalks of flax and strips of purple wool, according to Rabbi Meir. Rabbi Judah says: "Anything which has in it something unusual, must be proclaimed. How is this so? If

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

88 נהנין מזיו השכינה

בעולם הבא יושבים הצדיקים ו"נהנים מזיו השכינה". המאמר מציב מעל זאת את הצמיחה הנובעת מהתורה שנקלטה.

Berakhot 17a:12 ברכות י"ז א"ב

מרגל לא בפומיה דרב: לא פועלם הוה העולם הבא. העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, שנאמר: "ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו".

It was a favourite saying of Rab : Not like this world is the world to come. In the world to come there is neither eating nor drinking; no procreation of children or business transactions; no envy or hatred or rivalry ; but the righteous sit enthroned, their crowns on their heads, and enjoy the lustre of the Shekinah; as it is said, "And they beheld G-d, and did .eat and drink" (Exod. xxiv. II)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

19 פסקה

89 ויקם עדות ביעקב

"הקים עדות ביעקב ותורה שם בישראל". הוכחה שיעקב קשור לתורה.

Psalms 78:5 תהילים ע"ח:ה'

ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל אשר צנה את אבותינו להודיעם לבניהם:

For He established a testimony in Jacob, And appointed a law in Israel, Which He commanded our fathers, That they ;should make them known to their children

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עח, ה.

My soul yearneth, yea, even pineth for the courts of the L-RD; my heart and my flesh sing for joy unto the living G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים פד, ג.

17 פסקה

83 אשריכם זורעי על כל מים

הערת קה"ת מפנה Isaiah 33:20 למילים האלה.

Isaiah 33:20 ישעיהו ל"ג:כ'

הערת קה"ת

ישעיי לג, כ.

84 אשריכם זורעי על כל מים

"אשריכם זורעי על כל מים" (ישעיהו לב, כ; בהערה של קה"ת כאן נדפס לג, כ). המאמר דורש את המילה "על" במשמעות "מעל": זריעת המצוות היא מעל לכל "המים" של ההשגה.

Isaiah 32:20 ישעיהו ל"ב:כ'

אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגליהם השור והחמור:

Happy are ye that sow beside all waters, That send forth freely the feet of the ox and the ass

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

85 ונהר יוצא מעדן

"ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן". המקור לכינוי ההשגה של גן עדן בשם "מים".

Genesis 2:10 בראשית ב"י

ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים:

And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, י.

18 פסקה

86 אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו

האמרה שנשמעה בעולם העליון: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו". המאמר מסביר מדוע לימוד בעניינים גשמיים מוערך שם.

Pesachim 50a:7-8 פסחים נ"א:ז-ח'

ושמעתי שהיו אומרים: אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ושמעתי שהיו אומרים: הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתו. (ומאן) גינהו? אלימא רבי עקיבא וחביריו — משום הרוגי מלכות ותו לא? אלא: הרוגי לוד.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים ג, א. ראה מאמרי אדה"צ אתהלך ליאזניא עי קכו.

פסוקה 20

94 תפלות אבות תקנום

רבי יוסי בן רבי חנינא אומר שהאבות תיקנו את התפילות. המאמר משתמש בכך כדי לקשר בין שלושת האבות לבין המשכה באמצעות התפילה.

Berakhot 26b:4-5 ברכות כ"ו ב:ד-ה'

איתמר, רבי יוסי ברבי חנינא אמר: תפלות אבות תקנום. רבי יהושע בן לוי אמר: תפלות כנגד תמידיו תקנום. תנא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, ותנא כוותיה דרבי יהושע בן לוי. תנא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא: אברהם תקן תפלת שחרית, שנאמר: "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם", ואין "עמידה" אלא תפלה, שנאמר: "ויצמד פינקס ויפלל".

It has been reported : R. Jose b. R. Hannina said : The Patriarchs instituted the Tefillot. R. Joshua b. Levi said: The Tefillot were instituted to correspond with the continual sacrifices. There is a teaching in agreement with both of them. There is a teaching in agreement with R. Jose b. R. Hannina: Abraham instituted the morning Tefillah; as it is said, "And Abraham got up early in the morning to the place where he had stood" (Gen. xix. 27) — "standing" means prayer; as it is ... said, "Then

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת
ברכות כו, ב.

פסוקה 21

95 מים תחתונים בוכין

תיקוני זוהר אומר שהמים התחתונים בוכים ואומרים: "אנו רוצים להיות לפני המלך". המאמר משתמש בכך כדוגמה למרירות שצריכה להקדים את התפילה.

Tikkunei Zohar, Tikkun 5 • 19a:15-16 תקוני תיקון ה

בקדמיתא איהי מ"ם סתימא. וכד אתפשט קו דאיהי ו' מן המדה איהי אתפתחת ואתעבדת ב'. ודא בראשית ב' ראשית נקודה בהיכליה. וכד איהי ם סתימא איהי מ"ם רבתא מלסרבה המשרה (ס"א למרבי"ה בגימטרי עז"ר או זר"ע בההוא היכל זרע וזרעין לתקונא דיליה המשר"ה בגימטרי תקי"ן עם האותיות והמלה ודא מם רבת"י ואתעבדת עזקא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

הערת קה"ת
ת"ז ת"ה.

96 ברוך שאמר

תורה אור מסביר את "ברוך שאמר והיה העולם": חיותם וקיומם של כל העולמות נובעים מדיבור בלבד, מבחינת מלכות, שהיא דיבור; אין זה אלא זיו קלוש שאינו נוגע בעצמותו של ה'.

הערת קה"ת
ראה גם לקמן סז, א.

97 ברוך שאמר

הברכה הפותחת את פסוקי דזמרה: "ברוך שאמר והיה העולם". המאמר משתמש בה כדי להתבונן בכך שכל העולמות נבראו באמירה בלבד.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Pesukei Dezimra, Barukh She'amar 1-2 סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, פסוקי

90 תתן אמת ליעקב

"תתן אמת ליעקב". יחד עם המקור הבא, הפסוק מראה שמידתו של יעקב, האמת, היא התורה.

Micah 7:20 מיכה ז:כ'

תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם:
Thou wilt show faithfulness to Jacob, mercy to Abraham, As
Thou hast sworn unto our fathers from the days of old

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
מיכה ז, כ. ראה לעיל לו, ג.

91 ואין אמת אלא תורה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
ירושלמי ר"ה ג, ח.

92 ואין אמת אלא תורה

דברי חז"ל שלפיהם "אמת" פירושה תורה. הם משלימים את הקישור בין יעקב לתורה.

Jerusalem Talmud Rosh Hashanah 3:9 תלמוד ירושלמי ראש השנה ג:ט'

... בר נש ביש הוא. כי דור תהפוכות המה. רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא. והיה הנשור אין כתוב כאן אלא כל הנשור. אפילו נשיכת כלב. אפילו נשיכת נחש. ולא דמא. נשיכת כלב ורעה. נשיכת נחש והביט. רבי יודה גזרין בשם רבי אהא. נשיכת כלב שאינו ממינו. ורעה. נשיכת נחש שהוא ממינו. והביט. ורענו אמרי. נשיכת כלב שאינו מחלחל. ורעה. נשיכת נחש שהוא מחלחל. והביט.

MISHNAH: Similarly, the Eternal said to Moses, yourself make a poisonous snake and put it on a pole. 21:8., etc. Does the snake kill or the snake make live? But in times when Israel look upwards and make their thought subservient to their Father in Heaven they were healed, otherwise they were rotting. HALAKHAH: . rabba 31(8). Rabbi Yasa said, in four places it is said "make for yourself." In three it is explicit, one is not explicit. Make yourself an ark ... of gopher wood. 6:14.. Make yourself two silver

The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY) • The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY)

93 ומלאו פני תבל

סופו של הפסוק הפותח את המאמר: "וימלאו פני תבל תנובה". המאמר מפרש את "תנובה" כפירות המצוות שנשתלו בישראל.

Isaiah 27:6 ישעיהו כ"ז:ו'

הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה:
In days to come shall Jacob take root, Israel shall blossom
and bud; And the face of the world shall be filled with
fruitage.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישע"י כז, ו. — המשך הפסוק הבאים ישרש יעקב.

פסקה 22

100 יעקב שהוא בחי' רחמנות

הוזהר: אברהם הביא ברכה, יצחק עורר דין, וייעקב בא ועורר רחמים בעולם". בהערת קה"ת מובא הדבר ביחס ליעקב, כמידת הרחמים.

Zohar I, 87b זח"א פו, ב

הערת קה"ת
זח"א פו, ב. ועוד.

פסקה 23

101 הקל קול יעקב

ההערה מפנה למאמר על פסוק זה בסידור, בקשר לעניין הקול.

הערת קה"ת
מענין קול עיין בסידור בד"ה הקל קול יעקב. ובבה"ז פ' פנחס למאמר לדף רנד. אוה"ת בראשית כרך ד פ' תולדות ד"ה זה.

102 הקל קול יעקב

דברי יצחק: "הקול קול יעקב". המאמר משתמש בקול, הנוצר מחיבור ניגונים באמצעות גורם אמצעי, כמשל לרחמיו של יעקב.

Genesis 27:22 בראשית כ"ז:כ"ב

וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב אֶל־יַצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁהוּ וַיֹּאמֶר הִקֵּל קוֹל יַעֲקֹב וְהִזְדִּים יָדָי עָשׂוּ:

And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

103 יעקב בריח התיכון

הוזהר מכנה את הבריח התיכון "העמוד של יעקב". הערת קה"ת מביאה זאת ביחס ליעקב כבריח התיכון.

Zohar III, 186a זח"ג קפו, א

Zohar II, 175b זח"ב קעה, ב

הערת קה"ת
זח"ג קפו, א. ראה זח"ב קעה, ב.

104 בריח התיכון שמבריה מן הקצה

"והבריה התיכון בתוך הקרשים מבריה מן הקצה אל הקצה". המאמר מיישם זאת על יעקב, המחבר את הקצה העליון עם הקצה התחתון.

Exodus 26:28 שמות כ"ו:כ"ח

וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן בְּתוֹךְ הַקֶּרְשִׁים מִבְּרִיחַ מִן־הַקֶּצֶה אֶל־הַקֶּצֶה:

and the middle bar in the midst of the boards, which shall pass through from end to end

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

105 והיו לאחדים

"וקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך". המאמר משתמש במילים האלה לתיאור הבריח התיכון המחבר את הקרשים לאחד.

Ezekiel 37:17 יחזקאל ל"ז:י"ז

וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לֵעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאֶחָדִים בְּיָדְךָ:

and join them for thee one to another into one stick, that they may become one in thy hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

דומרה, ברוך שאמר א"ב

ברוך שאמר צריך לאומרו בניגון ובנעימה כי הוא שיר נאה ונחמד. וכתב בספר היכלות שיש בו פי"ז תיבות וסי' ראשו כתם פז (טור או"ח נא) ברוך שֶׁאִמְרָ וְהָיָה הָעוֹלָם. ברוך הוא. ברוך עוֹשֶׂה בְּרָאשִׁית. ברוך אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. ברוך גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם. ברוך מְרַחֵם עַל־הָאָרֶץ. ברוך מְרַחֵם עַל־הַבְּרִיּוֹת. ברוך מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירְאָיו. ברוך חַי לְעַד וְקִנְיָן לְנֶצַח. ברוך פּוֹדֶה וּמַצִּיל. ברוך שְׁמוֹ. ברוך אֲתָה הוּא אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל הָאֵב הַרְחֵמֵן הַמְהַלֵּל בְּפִי עַמּוֹ מְשַׁבַּח וּמַפְאָר בְּלִשׁוֹן חֲסִידָיו וְעַבְדָּיו וּבְשִׁירֵי דָוִד ...

This blessing introduces the Pesukei Dezimrah . It was mentioned by Rabbi Isaac Alfasi (Rif) over 800 years ago in his commentary to Maseches Berachos 32. The Taz (Orach Chaim 51:1) states that this prayer was instituted by the "Men of the Great Assembly." The blessing contains eighty-poz, re- seven words suggesting the numerical value of fined gold. Blessed is He Who spoke, and the world came into being, blessed is He; blessed is He Who maintains the creation; blessed is He Who says and does; blessed is He ... Who

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

98 מוטב דלידייני

נאמר על אלישע בן אבויה: מוטב שיידון וייכנס לעולם הבא. המאמר מביא זאת כדי להראות שהקרבה לה' שווה אפילו את ייסורי הגיהנום.

Chagigah 15b:3 חגיגה ט"ו ב:ג

כִּי נָח נִפְשִׂיהָ דְאַחַר, אָמְרִי: לֹא מִיָּדן לִידִינִי, וְלֹא לְעֻלְמָא דְאַתִּי לִיתִי. לֹא מִיָּדן לִידִינִי — מִשּׁוּם דְּעָסַק בְּאוּרִינְתָא, וְלֹא לְעֻלְמָא דְאַתִּי לִיתִי — מִשּׁוּם דְּחָטָא. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מוֹטָב דְּלִידִינִי וְלִיתִי לְעֻלְמָא דְאַתִּי. מְתִי אָמוּת, וְאַעֲלֶה עֵשׂוֹן מִקְבְּרוֹ. כִּי נָח נִפְשִׂיהָ דְרַבִּי מֵאִיר סְלִיק קוּטְרָא מִקְבְּרֵיהָ דְאַחַר.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

חגיגה טו, ב. ראה לעיל ה, ד.

99 נהנין מזיו השכינה

בעולם הבא הצדיקים "מתענגים מזיו השכינה". זוהי הקרבה שבשבילה כדאי לסכול.

Berakhot 17a:12 ברכות י"ז א:י"ב

מְרַגְלָא בְּפּוּמִיָּה דְרַב: לֹא כְּעוֹלָם הָיָה הָעוֹלָם הַבָּא. הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִּיָּה וְלֹא פְרִיָּה וְרִבְיָה וְלֹא מִשָּׂא וּמִתָּן וְלֹא קִנְיָנָה וְלֹא שְׂנְאָה וְלֹא תַּחְרוּת, אֲלָא צְדִיקִים יוֹשְׁבִין וְעֹטְרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם וְנִהְנִים מִזֵּיו הַשְּׁכִינָה, שְׁנַאֲמַר: "וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹקִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ".

It was a favourite saying of Rab : Not like this world is the world to come. In the world to come there is neither eating nor drinking; no procreation of children or business transactions; no envy or hatred or rivalry ; but the righteous sit enthroned, their crowns on their heads, and enjoy the lustre of the Shekinah; as it is said, "And they beheld G-d, and did .eat and drink" (Exod. xxiv. II)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

פסוקה 24

106 וזהו הבאים ישרש . . שיקבלו ישראל התומ"צ

ההערה מפנה להסברו של הרבי על הקטע הזה שם.

הערת קה"ת

ראה ביאור כ"ק אדמו"ר זי"ע בד"ה הבאים ישרש תשמ"ח הנ"ל ע' ככו.

107 פכ"פ דבר ה'

"פנים אל פנים דיבר ה' עמכם בהר מתוך האש". ההתגלות בהר סיני, שהירידה למצרים הייתה ההכנה לקראתה.

Deuteronomy 5:4 דברים ה:ד'

הערת קה"ת

דברים ה, ד.

108 בחומר ובלבנים

"וירמרו את חייהם כעבודה קשה, בחומר ובלבנים". המאמר מזהה את מצרים עם המרירות, השלב שקודם להתגלות.

Exodus 1:14 שמות א:י"ד

וַיִּמְרְרוּ אֶת-חַיֵּיהֶם בְּעִבְדָּה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבָנִים וּבְכָל-עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל-עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר-עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ:

And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

109 ישרש יעקב יציץ ופרח

הפסוק הפותח, הנקרא כעת כתיאור צמיחתה של התורה בישראל לאחר הירידה למצרים.

Isaiah 27:6 ישעיהו כ"ז:ו'

הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב יִצְיָץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְּנֵי-תֵבֶל תְּנוּבָה:

In days to come shall Jacob take root, Israel shall blossom and bud; And the face of the world shall be filled with fruitage

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 25

110 עין בעין יראו

"כי עין בעין יראו בשבוע ה' ציון". הגילוי הגלוי של העתיד לבוא, שהגלות היא הכנה אליו.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קוֹל צִפְיָךְ נִשְׁאָו קוֹל יִחְדּוּ יִרְנְנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יֵרְאוּ בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

111 בכדי לשעתידי יוכלו לקבל בחיי פנימיות התורה

לקוטי תורה מפנה כאן: כפי שהתבאר במאמר זה, הצמיחה שלעתיד לבוא היא בחינת ישראל, וכך גם גילוי פנימיות התורה — פנימיות ועצמותה של חכמה עלילה — יהיה לעתיד לבוא.

הערת קה"ת

בלקוית בלק עה, א מציין לכאן. "שבחי הצמיחה שלעתיד זהו בחי ישראל וכך התגלות פנימיות התורה שהיא פנימית ועצמות ח"ע יהי לעתיד".

112 וזהו בוראך יעקב

הרבי מציין שם: "עייין בכל זה לעיל [באור התורה], עמ' 45 ואילך".

הערת קה"ת

באוה"ת פי' שמות ע' ק מציין כ"ק אדמו"ר זי"ע "ראה בכ"ז לעיל [באוה"ת שם] ע' מה ואילך".

113 בוראך יעקב ויוצרך ישראל

הפסוק מתחילת המאמר, המתבאר כעת: בריאה היא החומר, יעקב; יצירה היא הצורה והגילוי, ישראל.

Isaiah 43:1 ישעיהו מ"ג:א'

וְעַתָּה כֹּה-אָמַר ה' בְּרָאךְ יַעֲקֹב וַיִּצְרָךְ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵיךָ כִּי גָאֲלִיךָ קְרָאתִי בְשֵׁמִי לֵי-אֶתָּה:

But now thus saith the L-RD that created thee, O Jacob, And He that formed thee, O Israel: Fear not, for I have redeemed thee, I have called thee by thy name, thou art Mine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

114 יוצר אור ובורא חושך

"יוצר אור ובורא חושך". הפסוק מראה ש"בורא" קשור לחומר ולחושך, ו"יוצר" לאור, ובכך מתיישבת השאלה על יעקב וישראל.

Isaiah 45:7 ישעיהו מ"ה:ז'

יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שְׁלוֹם וּבוֹרֵא רָע אֲנִי ה' עֹשֶׂה כָּל-אֵלֶּה:

I form the light, and create darkness; I make peace, and create evil; I am the L-RD, that doeth all these things

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י מה, ז.

115 כל שיראת חטאו קודמת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ג, ט. זח"ג ערה, ב.

116 כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת

מאמרו של רבי חנינא בן דוסא, שמי שיראת החטא שלו קודמת לחכמתו — חכמתו מתקיימת. המאמר מפרש זאת כך שהיראה מכשירה את הקרקע לצמיחה.

Pirkei Avot 3:9 משנה אבות ג:ט'

רַבִּי חֲנִינָא בֶן דּוּסָא אוֹמֵר, כָּל שִׁירָאת חֲטָאוֹ קוֹדֶמֶת לְחֻכְמָתוֹ, חֻכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. וְכָל שִׁחְמָתוֹ קוֹדֶמֶת לִירָאת חֲטָאוֹ, אֵין חֻכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. הוּא הָיָה אוֹמֵר, כָּל שִׁמְעָשִׁי מְרַבִּין מִחֻכְמָתוֹ, חֻכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. וְכָל שִׁחְמָתוֹ מְרַבֶּה מִמַּעֲשָׂיו, אֵין חֻכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת:

Rabbi Hanina ben Dosa said: anyone whose fear of sin precedes his wisdom, his wisdom is enduring, but anyone whose wisdom precedes his fear of sin, his wisdom is not enduring. He [also] used to say: anyone whose deeds exceed his wisdom, his wisdom is enduring, but anyone whose wisdom exceeds his deeds, his wisdom is not enduring

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

117 אשה יראת ה'

"אשה יראת ה' היא תתהלל", שהוזכר קודם במאמר: היראה קודמת,

ואחריה באים האור והגילוי.

Proverbs 31:30 משלי ל"א:ל

שָׁקֵר הַחַן וְהַבָּל הַיָּפִי אֲשֶׁה יִרְאַת־יְהוָה הִיא תִתְהַלָּל:

Grace is deceitful, and beauty is vain; But a woman that
feareth the L-RD, she shall be praised

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); On Your Way (Public Domain); The Judaica Press complete Tanach with Rashi, translated by A. J. Rosenberg (CC-BY); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY); Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Townsend 1989 translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Pirke DeRabbi Eliezer, Sefaria Vocalized Edition (Public Domain); Pirke de Rabbi Eliezer, trans. Rabbi Gerald Friedlander, London, 1916 (Public Domain); Sefer Etz Chaim (Public Domain); Pardes Rimonim (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: /likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מזים חנינמי ולא מסחר. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך /likuteitorah.com/he/torah-ohr/shemos/6/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק